

**Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА «ЛИДЕР»
С. СЕРЖЕНЬ-ЮРТ ИМ. МУХАРИ УМАРОВА»**

Нохчийн литературин белхан программа

Т1ег1а: коьрта йукъара дешар

(5-9 г1ий классаш)

Хьехархо:

Ганукаева М.Р.

2024ш.

Кхеторан кехат

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахьано хьелаш кхуллу цуьнан Іалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похІмаш кхио а, коьрта гІиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзйан а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гІиллакхе-этикин а кхиаран тІегІа къастанден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьІна а девзаш, литература Іаморо шегахь къонахчун амал кхийайой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукьараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамІаш а, предметан чулацам а, программин хІора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал арахьарчу гІуллакхдаран план а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггаре эвсаре гІирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хьелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Іаморо дІалоцу личность кхиоран процесехь коьрта меттиг, иштта Іаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гІиллакхе амал, кхоллараллин похІма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гІо до къоначу тІаьхьене къоман исторически зераш дІакховдорехь а. Билгал йолу Іалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехаллашца, пайдаэцархьама тІекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догІуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тІекхиарехь а, шеца иза Іалашйарехь а ша-тайпана эстетикин гІирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Іамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дІахьучу йукьардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Іаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурех а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин ша-тайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гІуллакхдар а долу, йозанан къамелан гІуллакхдар ду; нохчийн литература тІехьажийна йу Іилманан агІонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукьара башхаллаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйаккхарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дуьйций хайтарх кхетам кхолла а, ткьа литературин мотт йукьарчу меттан шолгІа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хІуманан кеп хІотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна

йу оцу дешаран предметехула кхочушхуэлу тӀаьхьенера тӀаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурин оьздангаллин а, эстетикин а ламасташ дӀакховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо кхочушйан йеза роґера Іалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин агӀонхьара кхеташ болу гуманистически дуьненхьежам, Россин йукьара гражданинан кхетам а, кьоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха кьаьмнаш долчу Россин халкьех шен халкь хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.

- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн кьоман ширачу заманера схьайогӀу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен кьоман мотт а, культура а Іаморан кха тӀе ваккхар, кьоман культурин тӀаьхьалонна йукьавалор.

- кьоначу тӀаьхьенехь дӀайахначуй, карарчуй, йогӀур йолчуй заманийн уьйр ларйан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн кьоман культура ларйарехь жобпалле хилар кхоллар;

- дукха кьаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шегяхь стогалла кхиорна оьшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхийар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тӀехьажийна роґера хьесапаш кхочушдан:

- тӀаьхьенера тӀаьхьене историко-культурни, оьздангаллин, гӀиллакхийн мехаллаш дӀакховдоран хьокьехь ненан меттан нохчийн литературин маьӀнех кхетар;

- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр кьастор, нохчийн литературехь йолу кьоман ша-тайпана синьоьздангаллин а, материальни а нохчийн кьоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;

- Россин Федерацин кхидолчу кьаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;

- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, оьздангаллин а маьӀна билгалдаккхар; йешначун хьокьехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а кьамел дан хаар;

- Іер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;

- шен мукьачу хенахь йешарна ханна план хӀоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар кьастор а, бух балор а;

- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дӀалоцу меттиг кьасто а, адаман а, йукьараллин а йукьаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;

- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечйар а.

ХЬЕХАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хIоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукъарчу дешаран программи буха тIехь, иза лерина йу дешаран 254 сахътана. (5 кл. – 68 с., 6 кл. – 68 с., 7 кл. – 51 с., 8 кл. – 34 с., 9 кл. – 33 с.). Программин инвариантивни дакъош Iаморна лерина 254 сахът ду. Белхан программа вариативни декъана программа хIоттийнчу авторша хаьржинчу говзаршна лерина йолу йешаран хенан резерв лаьтта 54 дешаран сахътах.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзариьн а, церан авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «Халкъан барта кхолларалла», «Нохчийн йаздархойн говзарш», «Кхечу къаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

5 класс

Халкъан барта кхолларалла

Нохчийн халкъан туьйранаш:

«Кхо ваша».

«Гамашийна олхазар».

«Кхо ваша а, саьрмик».

«Добьшуш хилла кIант».

«Барзо Iахарца мохк къовсар».

Фольклоран кегий жанраш: кичанаш, хIетал-металш.

Нохчийн йаздархойн говзарш

Литературин туьйранаш

Б. Саидов «Майра кIант Сулима» (дацдина).

М. Мусаев «ЦIен маьхьси».

С. Гацаев «Чкъоьрдиг» (дацдина).

А. Исмаилов «Бирдолаг».

XX бIешеран литература

С. Бадиев. «Зайнди».

М. Мамакаев. «Баппа».

Г. Мамакаев. «Садаьржаш».

М. Сулаев. «Ламанан хи».

Г. Гайсултанов. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» повесть йукъара дакъа).

А. Сулейманов. Стихотворени «Борз ю угIуш».

Х. Саракаев. «Баьпкан чкъуьйриг».

Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». («Лаьттан дай» гулар йукъара).

Г. Ахмадов. «Къонахалла».

Ш. Арсанукаев. «Баьпкан юьхк».

Д. Кагерманов. «ДоттагIалла».

Х. Сатиев. «Лаьмнийн къоналла».

Ж. Махмаев. «Буьйсанан гIулчаш».

В.-Хь. Амаев. «Малх чубаре хьоьжура иза».

Дикаев М. «БIаьстенан аматаш».

Берийн журнал «СтелаАад»: журналан специфика, жанраш, рубрикаш, тексташца болх бар.

XXI бешеран литература

Ш. Рашидов. «Нана-Нохчийчохь».
М. Бексултанов. «Ца кхетга хестор».
А.-Хь. Хатуев. «Нохчийн мотт».
С. Мусаев. Рассказ «Хьайбанан чам».
М. Ахмадов. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь».

Кхечу къаьмнийн литература

М. Лермонтов «Кавказ» (гочйнарг Сулаев М.).

6 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Нарт-орстхойн паччахь Наураз».
«Ницкъ болу Солса».
«Гермачигара наьрташ».
«Наьрт-аьрстхой кхерор».

Нохчийн йаздархойн говзарш

Г. Гайсултанов «Нийса кхиэл».
Х. Сатуев «Ломмий, цхьогаллий».
Х. Ошаев «Чайра».
Г. Мамакаев. «Дагалецамаш».
Х. Сайдуллаев. «Ненан бIаьрхиш».
М. Сулаев. «КIанте».
Х. Эдилов. «Ненан безам».
А. Джунаидов «Белхи».
А. Айдамиров. «Вина мохк».
Р. Ахматова. «Ма хала ду цунах кхета».
Х. Саракаев. «Ирсе бIаьрхиш».
Ш. Арсанукаев. «Мохкбегор».
Ш. Окуев. «БIаьсте».
М. Кибиев. «Меттан сий».
М. Дикаев «Сан бахам».
Ш. Рашидов. «Ломара цIе».
Э. Мамакаев. «ХIорд».
Ж. Махмаев. «Iаьржачу баьпкан юьхк».
С. Дакаев «Тамех ловзар».
М. Бексултанов. «Некълацар».
М. Ахмадов. «Телефон».
С. Мусаев «Даймахке боьду некъ» .
С. Курумова «Шовданехь» .

Кхечу къаьмнийн литература

Важа Пшавела. «Хьозалдиг».

7 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Дади-юрт».

«Нохчийн шира илли».

«Сай» (халкъан илли).

Нохчийн йаздархойн говзарш

М. Мамакаев «Даймехкан косташ».

Б. Саидов. «Вина юрт», «Деган аз».

Г. Мамакаев. «Берзан бекхам».

Х. Ошаев. «Иччархо Абухъабжа Идрисов».

А. Сулейманов. «Шуьнехь дош».

Г. Гайсултанов. «Болат-Гала йожар» (дацдина).

А. Айдамиров. «МухАажарш».

Ш. Арсанукаев «Иманах дузийта дегнаш».

М. Кибиев. «Дош».

А. Джунаидов А. «ХЮьбнаш».

С. Гацаев. «Дарц».

А. Кусаев. «Амалехь диканиг».

Ш.Рашидов. «Ден весет».

М. Дикаев. «Нохчо ву со».

С. Дакаев. «Куйно хотту».

Г. Шайхиев. «ЧагЮ».

А. Бисултанов. «Хъайбахахь язйина байташ».

В-Хъ. Амаев. «Генарчу денойн туьйра».

С. Курумова. «Дохк» / (дакъа).

Ш. Окуев. «Сан хьоме Нохчийчоб».

С.-Хъ. Нунуев «Юнус».

М. Бексултанов «Генара а, гергара а денош».

М. Ахмадов «Кхаа вешех туьйра».

Кхечу къаьмнийн литература

А. С. Пушкин «Аьнан Юьйре» (гочийнарг А. Сулейманов).

Альфонс Доде «Таьххьарлера урок».

8 класс

Халкъан барта кхолларалла

«Таймин Биболатан илли».

«Эвтархойн Ахьмадах илли».

Нохчийн йаздархойн говзарш

Бадиев С. «Олдум».

М. Мамакаев. «Лаьмнийн дийцар».

М. Сулаев. «Цавевза доттагЮ».

А. Сулейманов. «Дог дохден цЕе»; «Дахаран генаш».

Г. Хамидов. «ДЮа – коч, схъа – коч».

Ш. Арсанукаев. «Тимуран тур».

Г. Шайхиев. «Дарцан буса».

М. Ясаев. «Тянь-Шанан лаьмнашкахь» (дакъа).

С. Яшуркаев. «МаьрКаж-бодан тЕехь КЮайн хьобкх» (йацйна).

Л. Абдулаев. «Маьлхан каш».

М. Бексултанов. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари».

А. Бисултанов. «ДегІаста»; «Халкъан илланчина».
С. Гацаев. «Кавказ»; «БІаьстенца къамел».
Я. Хасбулатов. «Дош» «Стаг хилла ваьллахь хьо ара».
М. Ахмадов. «Лаьтга тІехь лаьмнаш а хІиттош».
Сатуев Х. «Нашха».

Кхечу къаьмнийн литература

Ладо Авалиани. «Хьабкхна буц».

9 класс

Халкъан барта кхолларалла

Турпалаллин иллеш «Теркаца хьала-охьа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли».

«Таркхойн кІентан, Жерочун кІентан, Жумин Акхтуллин илли».

Туьйранаш, шира дийцарш, аларш.

Шира дийцарш «Къиза Іадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хІетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хьажар).

Нохчийн йаздархойн говзарш

Нохчийн литературин бухбиллархойн (йаздархойн) кхолларалла:
І. Дудаевн, М. Сальмурзаевн, І. Нажаевн, Ш. Айсхановн. Поэзига, прозига хьажар.

Ш. Айсханов «Мало-хало».

С. Бадиев. «Бешто».

Сийлахь-боккхачу Даймехкан тІамах лаьцна говзарш.

І. Мамакаев «Дерриге а тІамна», «Даймехкан тІом болчохь», очерк «Турпалчу танкистан доьзал».

М. Мамакаев «И йоьлхуш яц», «КІиллочунна».

М. Сулаев «ГІовтга», «Малх тоьлур бу».

Х. Эдилов «Суьрте», «Кавказан аьрзу», «ТІемало – хьуна».

І. Мамакаев. «Кавказа латта», «ЙоІе», «Даге», «Сайн кІанте», поэма «Нохчийн лаьмнашкахь».

А. Айдамиров «КІант веллачу дийнахь» (дийцар).

М. Сулаев. «Сай»; Сох муха эр ду адам», «ДоІа», роман «Лаьмнаша ца дицдо» (кортош).

І.-Хь. Хамидов. «Лийрбоцурш».

С. Гацаев. «Буьйса хаза, буьйса тийна», «БІаьсте кхечи», «ХІай, йоІ, делхьа, собарде».

Н. Музаев. «Селима дуьйцу».

С. Курумова «Жарманан некъ».

М. Мусаев «Таймин Бийболат» (роман йукъара кийсакаш).

Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буьйса йу беттасе».

Х. Талхадов. «Шийла дарц цІевзинчохь», «Сан ненан маттахь ас язйо».

Ш. Окуев «Лайн тІехь цІен зезагаш» (роман йукъара кийсакаш).

М.-С. Гадаев «Даймехкан лобмашка», «ДоттагІашка».

И. Эльсанов «КІайн коч».

М. Ахмадов «Дечиган тайнигаш».

М. Бексултанов «Сан вешин тІехьийза йоІ».

Б. Гайтукаева «Зама», «Хьан цІийнах йара-кха со, Нохчийчохь, хьан цІийнах йара».

М. Айдамирова. «Лаьмнийн хІайкал» (кийсак).

А. Ахматукаев «Машаран хІайкалш» (Айдамирова Машаран «Лаьмнийн хІайкал» романах лаьцначу статья кийсак).

Кхечу къаьмнийн литература

М.Ю. Лермонтов «Валерик» (кийсак).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМІАШ

Коьртачу школехь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Іамор хьажийна ду дешархой роґера личностни а, метапредметни а, предметни жамІашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМІАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамІаш коьртачу йукьарчу дешаран тІегІанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дІабахьарца. Болх дІабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синьобздангаллин а ламасталлин мехаллашца доґІуш махиллара. И мехаллаш йукьараллин бакьонаша кьобалыйна тІе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамІаш коьртачу йукьарчу дешаран тІегІанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллах пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дІахІитта, шайн гІуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тІехь кхетош-кхиоран гІуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукьахь кху декьахь а:

- **гражданалла кхетош-кхиоран:**

гражданинан декхарш а, цуьнан бакьонаш а кхочушйан кийча хилар, бакьонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; доьзалан, йукьарчу коьртачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукьараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакьалацар; цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тІецалацар; адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дІалоцу меттигах кхеташ хилар; гражданинан коьртачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале нормаш а, личностни йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана гІуллакхдар нахаца цхьана дан хууш хилар, дешархойн шаьш дечу урхаллахь дакьалаца кийча хилар, гуманитарни гІуллакхаллахь (волонтералла, нахана гІо дар,) дакьа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а кьаьмнаш долчу йукьараллахь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Іамор, Россин Федерацин а, шен кьоман а, Россин кьаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха хІума хеташ хилар: Іилманан, искусствон, спортан, технологин, тІеман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Іаламан тІаьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу кьаьмнийн ламасташ ларар. синьобздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа оьшучохь а, оьздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукьараллица а маьрша, жобпалле хилар.

- **синьобздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен кьоман а, кхечу кьаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме тІеІаткьамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллах кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкьан кхолларалла а маьІне хетар, тайп-тайпанчу искусствошкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могошалла ларйар, могошалла ларйеш дахар нисдар (пайде хЛума йаар, гигиена ларйар, садаларан а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон хЛуманаш лелор дитар (къаьркъа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегЛан а, синан а могошалла талхош йолу хЛуманаш целелор; кхерамазаллин бакьонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакьонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Лаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокъехь шен дахаран зерех пайда а оьцуш, кхин дЛа а шен Лалашонашка дЛаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шегяхь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гЛалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гЛалаташ тЛелаца хаар, уьш нисдан деза хьажа везар.

- **къинхьегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахИттийна декъарш кхочушдан Лалашонца жигара дакъалацар (доьзалехь, гЛалин, кЛюштан йукъардешаран дешаран организацехь), йукъараллин а, технологически а гЛуллакх а, болх а дЛаболо, дЛакЛотто хаар, тайп-тайпана гЛуллакхаллин план хЛотто а, иза кхочушйан а Ламар, тайп-тайпана къинхьегаман корматаллаш Ламор, корматаллин йукъараллехь дЛатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукъараллин а, Лаламан а, Илманийн а хааршна тЛе а тевжаш, гонахьарчу Лаламан хьокъехь хьалхахЛуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахьарчу Лаламан пайдехь хин долу гЛуллакхаш дЛадахьа план хЛоттор, экологин культурин тЛегЛа лакхадаккхар, экологин кЛорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некъаш лахар, гонахьара Лалам бехдийр долу белхашна дуьхьал жигара дакъалацар, Лаламан, технологин, йукъараллин йукъарлехь зЛе латтош волу гражданинан маЛна довзар, экологин хьежамашна лерина гЛуллакхаллехь жигара дакъалацар.

- **Илманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Илманан системехь адам а, Лалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хьежамашна тЛе а тевжаш, адаман Лаламца а, йукъараллица а йолу зЛенаш а, дуьне довзаран гЛирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Ламар, талламийн зерийн ойла йар, талламаш ша а, коллективана а йукъахь дЛабахьар.

Йукъараллин а, Лаламан а хийцалучу хьелашна дешархо марзварехь кхачойеш йолу личностни жамЛаш:

Доьшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хьаьжжана йукъараллехь леларан бакьонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахь, йукъараллашкахь а, цу хьокъехь доьзалехь нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцу хьелашкахь, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца доьшучаьргахь зЛе латторан хуьнар хилар;

билгалдоцу хьелашкахь, шен компетенци тЛегЛа лакхадаккхаран хуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдалур ду практически гЛуллакхехула а, цуьнца цхьаьна кхечу адаманка а хьоьжуш Ламар, церан керлачу хааршна тЛекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахьэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхьаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектех, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитех кхетар, шен компетенцин тЛегЛа довзар, шен кхиаран план хЛотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чIагIделлачу кхиаран концепци декъехь болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Иаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахьарчу Иаламан бечу тIеIаткъамна чот а йеш, Иалашонашна тIекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гIуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахь стрессийн ситуацешкахь боха ца боха Iамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тIаьхьенех нийса мах хадо Iамор, стрессийн ситуацешна дуьхьало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхьарлаьцна гIуллакхашна, хьелашка хьаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхьарлаьцначу гIуллакхехь кхиамаш ца хилахь а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМИАШ

Дешаран универсальни довзаран дараш карадерзор:

Коьрта маьIнийн дараш:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Iорайахар а, къастор;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамI даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хIиттийнчу декхаршка хьаьжжана, къастайечу факташкахь хила догIурш а, бIостанехь дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догIурш а, бIостанехь дерг а Iорадаккхаран критереш йало;

хьалхахIоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефециташ къастор;

хиламаш а, процессаш а Iаморехь бахьанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехь сецначарах пайда а оьцуш жамI дар, аналогича догIуш ойланехь сецначун жамI дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшах йустар, уггаре гIолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гIирс санна хаттарех пайдаэцар;

догIуш доллу хаттарш хIиттор, шен лаамехь лобхучу хаамашна жоп лахар;

шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;

ша хIоттийнчу планаца талламан бар, чолхе йоцу эксперимент дIайахьар, талламан объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахьанин-талламан уьйраш къастор

Таллам барехь (экспериментехь) сьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дIабаьхьначу талламийн хиллачу зерийн жамIийн ша формулировка йар, хиллачу жамIийн бакъхиларан мах хадоран гIирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тIаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хIиттийна дешаран декхарш а, тIейихкина критереш а кхочушйан хьостанашкара информации, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гIирсех пайдаэца,

харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацин тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогIу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь

информаци дагайта йогуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикаца кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаме хилар къасто; информации эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараиш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, лалашоне а, къамел даран хьелашка хьабжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а дагайта, къамел даран невербале гирсаш бовза, социале билгалонийн маъинех кхетар, лотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, лотбаккхамаш кладбан, бартбан, кхечеран лалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оьздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догуш долу хаттарш хиттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьабжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьабжжана барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хиттор.

Шен лаамехь гуллакх дадахьар: билгал йолу проблема кхочушйеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а голехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хиттийна лалашо кхочушйарехь тобанца кхочушйан йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гуллакхан лалашо тлеэца, и кхочушйан дараиш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дасхьабекъа, бартбан, процесс а, жамлаш а дейцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маъина даккха, куьйгалла дан кийча хила, тедилларш кхочушдан, муьтлахь хила, цхьаьна бечу белхан дахиттаран план хитто, цу балха йукъахь хораннан меттиг къасто, белхан лалашонаш вовшашна йукъахь, хораннан тароне хьабжжана, дасхьайекъа, тобанан декъашхошца белхан лалашонаш йийцаре йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша бинчу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушхилла долу жамла дуста, белхан жобпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараиш карадерзор:

Ша шен къепе хиттор: дахаран а, дешаран а хьелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам телочуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, ламочу объектех хььначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана богуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хьелашка хьабжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамлийн бахъанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хьабжжана, гуллакхаллин йукъа коррективаш йало, галаташ къасто, лалашонан а, хьолан а жамлаца богу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахъанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хитто, кхечун бахъанех, лалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун оила йан, галат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» дешаран предметехула йолчу герггарчу белхан программа карайерзоран предметан жамІаша гайта деза:

1) кхин дІа шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, Іаморан а ладамаллех кхетар; хІокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гІирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агІор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Іаморан буха тІехь ненан мотт Іаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шен хетарг аргументашца дІаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хІуманан хьесап доккхуш, къамел дан Іамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хІоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Іамо кхиор;

6) Іилманан а, гІуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Іамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамІ: доьшуш верг кхета йешаран маьІналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран ша-тайпа некъ хиларх кхетар

ЖамІ: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маьІнаш довзуьйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, ХХ бІешаран нохчийн йаздархойн, ХХІ бІешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Іамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гІирсаш бевзаш хилар, оздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Іаморехь нохчийн меттан таронаш кІезиг цахиларх кхетар.

ЖамІ: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Іема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идея а, гІиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхІотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхІотторан гІирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгІначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дІаихьа, нохчийн литературин шена хета мах хадор, шен хетарг аргументашца дІаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хІуманан хьесап доккхуш, къамел дан Іамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хІоттор;

ЖамI: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзариин анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дIахIотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор; литературин говзариин эпохаца йолу зIенех кхетар, цо шена чукьуйлу обздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синьобздангаллин мехаллашна тIаьхьа вазар/йазар а, Iамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамI: доьшуш верг Iема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Iамийнчу говзариин тематикаца йобзна сочиненеш а, изложенеш а йазйар, кхоллараллин цIеран белхаш а йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гIирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маьIнех кхетар (филологин агIонхьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Iилманан а, гIуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтина дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар.

ЖамI: доьшуш волчо карадерзадо, маьIна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстах къасто Iема, интеллектуальни ойла йарца йешаран хьокьехь хиллачу дуьхьарлера синхаамашка йухахьажар.

Классийн предметийн жамIаш

5 класс:

- Россин кхидолчу къаьмнийн культу reshца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман обздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кичанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахь Даймахках а, Iаламах а лаьцна чукьуйлу ойланехь нохчийн къоман культурин а, обздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

- Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн фольклоран а, литературин а, культурин а хазнех йуьхьанцара сингар хилар, говзаршкахь доьзалийн мехаллашкахь къаьстачу нохчийн халкъан ламастех кхетам хилар;

- нохчийн халкъан амалх а, нохчийн меттан а, къамелан а башхаллех йуьхьанцара кхетам хилар;

- тIехьажадечу хаттарийн буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила; хьехархочун куьйгаллица хаттаршна жобпаш лучу форматехь историко-культурин коментареш а, шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхаллин хьокьехь йуьхьанцара сингар хила, цуьнан жамIаш и дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан хаарш хила а.

6 класс:

- Кхидолчу тайп-тайпана къаьмнийн турпалаллин эпосца йолчу диалоган контекстехь нохчийн къоман озьдангаллин мах хадо таро лун нохчийн иллин (эпически эшарийн), наьрт-аьрстхойн дийцарийн, туьйранийн а, нохчийн литературин проблематика билгалйаккхар, тематикин а, проблематикин а, вастийн а тIегIанехь царна йуккъехь зIе таса;

- Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, озьдангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх, «йахь», «сий», «Даймохк безар», «бакхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гIиллакх-озьдангаллин координатехь долу кхийолчу мехаллах а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнехь йуьхьанцара кхетам хила,

- тIехьжадечу хаттарийн йа кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, хаттаршна жобпаш лучу форматехь историко-культурин коментареш а, шен тексташ а кхолла, поэтически текстан анализ йан а, турпалхочун амал къасто а, хьехархочун куьйгаллица, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа йуьхьанцара говзалла хила, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

7 класс:

- нохчийн халкъан эшарийн (исторически, лирически) проблематика билгалйаккха, ша-тайпана башхаллахь кхета, нохчийн халкъан озьдангаллин мах хадорехь нохчийн литературин фольклоран сюжетахь а, мукьамаш билгалбахьа,

- Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, озьдангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн культурийн контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх а Даймохк ларбарх лаьцна йолчу говзаршкахь нохчийн патриотизман бухах а, доьналлах а, бакхийчеран проблемех а, нохчийн меттан а шатайпаналлахь кхетам хила;

- кховдайечу плана буха тIехь фольклоран а, литературин а текстан маьIнин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехь историко-культурин коментареш а, шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жобпаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхIитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа хаа, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

8 класс:

- нохчийн халкъан озьдангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзариин проблематика а, озьдангаллин ша тайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Iаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахь нохчийн къоман синкхетаман коьрта культурин а, озьдангаллин а мехаллаш йовзар;

- Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахь Россин къаьмнийн

культурин контексташкахь нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

- нохчийн къоман амалх кхетам хила, нохчичо къоман синкхетам ларбеш хиларх а, кхиаран мур хала хиларх а, нохчийн поэзин маттах а кхетам хила;

- фольклоран а, литературин а текстан оздангаллин анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йешархочунна вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, йаьржина историко-культурин коментареш а, эпизодан анализ йаран форматехь шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жьопаш дала, исбаьхьаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхитто а, шен пайдехь хин йолу говзарш харжа Iама.

- проектни-талламан гIуллакхалла дIадахьа хаа, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 класс:

- проблематика къасто а, нохчин къоман оздангаллин идеалех болу кхетам кхиорхьама тайп-тайпана жанрийн а, муьрийн а говзарийн эстетически шатайпаналлех кхета, исбаьхьаллин дешан материала тIехь нохчийн къоман синкхетаман коьртачу культурин а, оздангаллин а маьIнех кхета;

- Россин къаьмнийн культурин контекстехь нохчийн литературин а, культурин а синьоздангаллин а, культурин-оздангаллин а мехаллех кхетах хила;

- исбаьхьаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла ойла йеш тIеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тIегIа дIахIоттор, исбаьхьаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаьхьаллин текст йаьржина историко-культурин коментареш а, тайп-тайпанчу форматехь йаран форматехь шен тексташ а кхолла, исбаьхьаллин искусствон говзарш дуьхьалхитто а, ша а шен цIахь йеша говзарийн гуо кхолла а, исбаьхьаллин литература йешаран перспективе йолу Iалашо къасто а;

- проектни-талламан гIуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамIаш дIадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанашца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

9 классан арахецархочунна хаьа:

1. Говзаран тема а, коьрта ойла а, коьрта Iоттабаккхам а къасто (5-6 классаш);
2. Сюжет йухайийца, фабула йаккха, йухайийцаран тайп-тайпана гIирсех пайдаэца а (5-6 классаш), композицин башхаллаш билгалйаха а(6-7 классаш);
3. Персонажаш-турпалхойн амалийн сурт хIотто, церан дустаран башхаллаш йало (5-6 классаш), персонажийн система мах хадо (6-7 классаш);
4. Йаздархочун кхоллараллин амалца богIу коьрта гайтаран-исбаьхьаллин гIирсаш лаха, церан исбаьхьаллин функцеш билгалйаха (6-7 классаш), йаздархочун меттан а, хотIан а башхаллаш къасто (8-9 классаш);
5. Исбаьхьаллин говзаран жанрийн, тайпанийн специфика билгалйаккха (7-9 классаш);
6. Говзарийн оздангаллин-философин а, йукьараллин-исторически а, эстетически а проблематикех гар кхето (8-9 классаш);
7. Говзаршкахь исбаьхьаллин элемента къасто а, царна йукьара уьйр гучайаккха а (5-7 классаш); тайп-тайпана жанрийн литературин говзарийн анализ йан (8-9 классаш);
8. Турпалхошца а, хиламашца а йолу авторан йукьаметтиг билгалйаккха (хIора классехь шен тIегIане хьаьжжана);
9. Коьртачу теоретикин-литературин терминех а, кхетамех а пайдаэца (хIора классехь – оцу классехь Iамийнчу терминех пайдаэца хаар);

10. Исбаъхъаллин говzare йолу шен йукъаметтиг дIахайта; шена хетачун аргументаци йан (хIора классехъ – шен тIегIане хъаъжжана);

11. Хиттийнчу хаттаршна шуьйра барта йа йозанан жоп дала (хIора классехъ - шен тIегIане хъаъжжана), дешаран дискуссеш дIаихъа (7-9 классаш);

12. Сочинени, эссе, хъалхе кхайкхийнчу литературин йа публицистикин темина леринчу проектана материал лаха, карийна информацех пайдаэца (хIора классехъ – шен тIегIане хъаъжжана);

13. Исбаъхъаллин литературин говзарш исбаъхъа йеша, говzare йолу шен йукъаметтиг а дIа а гойтуш (5-9 классаш);

14. Дешаран хаамийн хъармехъ оьшург лаха хаа (7-8 классаш) энциклопедешца, дошамашца, справочникашца, леринчу литературица болх бан (8-9 классаш), библиотекин каталогех, библиографически гойтургех, Интернет лахаран системех пайдаэца (хIора классехъ – шен тIегIане хъаъжжана).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

5 КЛАСС (68 сахьт)

Роглол	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Дѐян сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барга кхолларалла					
1.1.	<p>Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша» «Тамашийна олхазар». «Кхо ваша а, саьрмик». «Дьошуш хилла кIант. «Барзо Iахарца мохк кьовсар».</p> <p>Малые жанры фольклора: пословицы, загадки. Фольклоран кегий жанраш: кицанаш, хIетал-металш.</p> <p>Нохчийн халкъан туьйранаш. Туьйранаш кхаа тобане декъар: Iер-дахаран, тамашийна, дийнатех лаьцна туьйранаш. Нохчийн халкъан туьйра «Кхо ваша».</p> <p>Тамашийнчу туьйранин элементаш. Iер-дахаран темица догIу туьйра «Тамашена олхазар». Туьйранан йукъараллин мукъамаш. Миска нах а, элан тайпанан нах а дуьхь-дуьхьалхIиттор. «Борз а, Iахар а» - дийнатех лаьцна туьйра. ХIокху тайпана туьйранашкахь персонажаш йукъахь цIейаххана персонаж цхьогал хуьлу.Цхьогал нохчийн туьйранашкахь шина агIор гойту. Цхьадолчу туьйранашкахь иза мекара, хIиллане экха, аьшпанча, хьесталург санна гахь а, ткъа кхечу туьйранашкахь - иза хьекъале, хIуманна кархдолуш тIах-аьлла дийнат ду. Ча а, Борз а, мелхо, - сонта, Iовдал, кIиллу ду.</p> <p>Дукхахьолахь, уьш цхьам-цхьамма Iехийна, кхерийна уьдуш йа дойбуш нисло. Лом а, ЦIокъалом а туьйранашкахь уггаре нуьцкъала дийнаташ санна гойту, церан вастехь къаьста къиза Iазапхо. Цара олалла до массо а дийнаташна тIехь.</p>	11	0	1	<p>https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

	<p>Дийнатех лаьцначу туьйранашкахь аллеори йалорца гойту адамиин кхачамбацарш. Цу меттигашкахь дийнатийн леларех пайдаоьцу адамиин амалшкахь долу анташ, сиркхонаш Йорайохуш. Иштта йолчу говзаршкахь коьрта долчу декъана, юмор, ирони хуьлу.</p> <p>Литературин теори: фольклор, фантастикин элементаш, туьйранин поэтика (терминаш ца йалош), туьйра жанр санна, туьйранин тайпанаш, туьйранин композици, дустарш, йухааларш, д'Адолор, чаккхе, туьйранин кульминаци, гипербола, эпитет, туьйранин варианталла.</p>				
	Дерриг:	11	0	1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	<p>Литературин туьйранаш: Саидов Б. «Майра к'ант Сулима» (дацдина). Хьанал кьинхьегам а, дикалла а, адамиин дахарехь оцу кхетамийн маь'на, хьолахойн саьхьаралла а, мекаралла а йемалйар. Туьйранехь йолу догдикалла а, кьинхетам а, оздангалла а хастор. Мусаев М.«Ц'ен маьхьси» Хьекьал мекараллел а, сонталлел а лакхара хилар т'еч'аг'дар. Нахана даьккхинчу ора чу ша вужу. Цунах терра долчу оьрсийн туьйранца уьйр. Туьйранехь йолу юмор. Гацаев С. «Чкьоьрдиг» (дацдина). Халкьан васта буха т'ехь кхоьллина туьйра. Чкьоьрдигаца жоьра-бабин кьийсам -дахар дуьхьа кьийсам. Жоьра-бабин т'ехь баьккхина толам а, шена т'ехь баьккхинарг а. Исмаилов А. «Бирдолаг». Туьйранан философин маь'на. Туьйранехь цакхооран а, тешаме хиларан а тема. Туьйранан цхьайолчу персонажийн шех б'обулуш хиларан амал йемалйар. Сен ницкь, майралла, догдикалла, оздангалла, цхьогаллан х'илла, бирдолагийн шалхалла. Дикано вуо эшор. Литературин теори: Литературин туьйра. Халкьан туьйранах литературин туьйра къастар, фантастикин элементаш, гипербола, эпитет, туьйранин варианталла, диалог, монолог, туьйранашкахь йолу оздангаллин кепаш</p>	9	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	<p>XX б'ешаран литература: Бадиев С. «Зайнди» (дийцар). Дийцарехь болу оздангаллин кхетамаш, дийцаран сюжет а, вастийн система а. Мамакаев М. «Баппа» (дийцар).</p>	33	1	2	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

<p>Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт. Лаха-Невре I. Мамакаевн музей чу виртуальни экскурси йар. Мамакаев I. «Садаържаш» (стихотворени). Сахилар гайтарехь йаздархочун говзалла. Сулаев М. «Ламанан хи» / (стихотворени). Йаздархочун биографи. Жимачу а, боккхачу а Даймахке безам кхиор. Гайсултанов I. «Кегий йийсарш» («Александр Чеченский» цѐ йолчу повеста йукъара кийсак). Теман шерийн трагеди. Нохчийн къоман исторически дѐадахнарг. Сулейманов А. «Борз йу угѐуш» / (стихотворени). Олхазаран-Кѐотара Сулейманов Ахъмадан музей чу виртуальни экскурси йар. Шегахь нехан гѐуллакхе хъажаран гѐиллакх а, догдикалла кхиор. Саракаев Х. «Баьпкан чкъуьйриг» / (дийцар). Йалтийн тѐалам бан безаран ойла тѐечѐагѐйар. Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре». «Лаьттан дай» цѐ йолчу гулар йукъара). Даймахке а, Іаламе а безам кхиор. Поэтан исбаьхьаллин говзалла. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор). Ахмадов I. «Къонахалла» / (дийцар). Кхиазхочун амал дѐахѐоттар, ша шена тѐехь толам. Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» / (стихотворени). Вовшашца къинхетаме хиларе кхайкхам, Іаламо лучунна а, адаман къинхъегамна а тѐалам бар, Кагерманов Д. «Доттагѐалла» / (дийцар). Бераллехь дуйна кхетош-кхиор оьшуш хилар. Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени). Іалам поэтан кхетамехь а, исбаьхьаллин гайтарехь а. Махмаев Ж. «Буьйсанан гѐулчаш» / (дийцар). Беран синдуьне. Кхиазхочун кхиарехь драматически момент а, мах боцу зедалар а. Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Диц ца лун шераш. Махкахдахаран сингаттаме суьрташ. Беран чохьярчу дуьненан гайтаран говзалла. Дикаев М. «Баьстенан аматаш (стихотворени). Іаламан хазалла. Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а (Іалам а, къинхъегам а хастор). Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж.</p>				
--	--	--	--	--

	Ахмадов М. «Ушурма волчоь, хьошалгIахь» (дийцар). Шайх Мансуран йуьхьшано нохчийн исторехь дIалоцу меттиг. Турпалхочун синъобздангаллин амат. Къинхетаман а, доглазаран а тема тIамна а, машарна а дуьхьалхIоттор. Берий оьмарехула историн хиламаш йухаметтахIоттор. Говзаран самукъане дадолор.				
2.3	XXI бешаран литература: Рашидов Ш. Стихотворени «Нана-Нохчийчоь». Пом дабаьллачул тIаьхьа Нохчийчоь меттахIоттор. Галанаш, йарташ йухаметтахIоттор. Республикин бахархойн сирла йахьаш. Текхуьу чкъор шен къоман синмехаллашна марздар. Стихотворенин ритм синъайъаме хьал гайтаран гIирс санна. Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар). Iаламан дуьне тIалам беш йукъаметтиг латторан хьашт. Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт»/ (стихотворени). Адаман дахарехь ненан меттан дешан, ненан меттан къамелан хазалла. Хандешан кепийн шорталла. Ритмикин а, рифмин а башхалла. Литературин теори: ритм, рифма. Мусаев С.М. «Хъайбанан чам»/ (дийцар). Депортацехь нохчийн добзалан халачу дахарх лаьцна дийцар. Бер доккха хилар. Берийн журнал «Стелалад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, тексташца болх бар.	7	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		49	2	3	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	М. Лермонтов «Кавказ» (гочйнарг Сулаев М.)	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. ЖамIдаран таллар					
4.1	Сочинени	2	0	2	

4.2	Проект	2	2	0	
4.3	Контрольни болх /Тестировани/	1	2	0	
4.4	Шеран стандартизованни контрольни болх	1	0	0	
Дерриг:		6	2	4	
Программица сахътийн барам		68			

6 КЛАСС (68 сахът)

РогIалла	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	«Нарт-орстхойн паччахь Наураз» / «Ницкъ болу Солса», «Гермачигара наьрташ», «Наьрт-аьрстхой кхерор». Исторехь баьхначу наха лелийнчу гIуллакхех, историн хиламех лаьцна дийцарш. Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ). Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш. Халкъо наьрт-аьрстхойшца латтийна кьийсам. Латта къуьйсусш къоман векалша наьрт-аьрстхойшца латтийна психологически а, хьекъале а кьийсам. Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш.	7		1	https://desharkho.ru http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7		1	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	Гайсултанов I. «Нийса кхиэл», «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня). Йукъараллин проблематика. Бакъдерг – лекха ду харцдолчул. ДогIеначу белхахочун хьекъал а, кхетам а. Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» / (басня). Баснийн дидактикин хьажам. Баснешкахь адаман синсакхталлаш Юрайахар. I. Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн. баснийн цхьатералла а, белла а. Баснийн сюжет. Мораль. Аллегори. Литературин теори: баснин жанр, аллегири, мораль. Баснин персонажаш.	4		1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.2	<p>Ошаев Х. «Чайра» (дийцар). Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун безам.</p> <p>Литературин теори: литературин турпалхо.</p> <p>Мамакаев I. «Дагалецамаш». Поэтан Iаламе болу безам. ЙогIур йолчу хазачу заманах лаьцна ойланаш, синхаамаш.</p> <p>Литературин теори: поэмин жанр, автобиографин говзар.</p> <p>Сулаев М. «КIанте» (стихотворени).</p> <p>Къоман Iадаташна тешаме хила. Сий, собар, дош лардар кхиор.</p>	7			<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.3	<p>Сайдуллаев Х. «Ненан бIаьрхиш» / (поэма). Даймохк ларбар – стеган деза декхар. Сийн а, оьшучун а проблема йеллар.</p> <p>КIентан а, ненан а доьналла.</p> <p>Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени). Дахаре, Iаламе, нене болу поэтан безам.</p> <p>Саракаев Хь. «Ирсе бIаьрхиш» (дийцар).</p> <p>Ненан безаман ницкъ сийлахь хилар тIечIагIдар. Доьзалехь йолу йукъаметтигаш.</p>	8	1		<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.4	<p>Джунаидов А. «Белхи». (дийцар). Дийцарехь йаздина гойту цIа деш а, йалта гулдеш а иштта кхин дIа долчу гIуллакхашкахь белхи баран ламастан маьIна. Къинхьегаман а, вовшийн гIо даран а тема. Оьздангаллин категореш: догдикалла, къинхетам. ТIаьхьенийн уьйр.</p> <p>Литературин теори: Турпалхойн къамел даран башхалла. Сюжет (йуьхьанцара гайтар).</p> <p>Айдамиров А. «Вина мохк» (стихотворени). Меската Айдамиров Абузаран цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор. Даймохк дарба хиларх тешар а, ирс а, Даймохк а цхьаьнадозуш ду.</p> <p>Литературин теори: эпитет, метафора, инверси.</p>	5		1	<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>
2.5	<p>Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени).</p> <p>Iаламах самукъадалар.</p> <p>Шен дай баьхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор.</p> <p>Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» «(стихотворени).</p> <p>Шен махкахь бохам хиллачарна лирически турпалхо гIоьнна ван кийча хилар.</p>	5			<p>https://desharkho.ru/</p> <p>http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/</p> <p>https://ps95.ru/dikdosham/ru/</p>

2.6	<p>Окуев Ш. «Баъсте» (стихотворени). Даймехкан суърташ. Даймахкаца боъзна поэтан синхаамаш. Литературин теори: синедерзор, инверси. Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени). Ненан меттан маъна. Меттан ницкъ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор. Дикаев М. «Сан бахам». (стихотворени). Дахаран маънех а, оъздангаллин мехаллах а, йуъхъшен синъоъздангаллин дӀаӀоттамехъ поэзин а, лиро-эпически эшарийн иллин а маънех а йолу поэтан ойланаш. Литературин теори: метафора, исбаъхъа гайтаран гӀирсаш.</p>	7			https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	<p>Рашидов Ш. «Ломара це» (стихотворени). Дайн доттагӀаллина а, ламасташна а тешаме хилар. Харжам баран бакъо. Мамакаев Э. «ХӀорд» (стихотворени). Стихотворенин философин маъна. Дахаран маънех лаъчна лирически турпалхочун ойланаш а, синхаамаш. А. Пушкинан а «К морю» стихотвореница Э. Мамакаевн стихотворени йустар. Махмаев Ж. «Ӏаържачу баъпкан йуъхк». Дакаев С. «ТӀамех ловзар» (стихотворени) Берийн ловзаран кепехъ а тӀом цабезар. Машаре кхайкхар.</p>	6	1		https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	<p>Бексултанов М. «Некълацар» / (дийцар). Пекхууъчу чкъуро ламасташ дӀатасар. Баккхийчеран а, къоначеран синъэкамалла. Къоман ламасташ лардарх а, лелорх а лаъчна къамел. Ахмадов М. «Телефон» (дийцар). Жимачу турпалхочун дахар а, дуъне а, доттагӀчун гӀо дан кийча хилар. Берийн а, баккхийчеран а йукъаметтигаллин проблема.</p>	5			https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	<p>Мусаев С. «Даймахке боъду некъ». (дийцар). Даймехкан тема. Сахъийзар. Генарчу махкахъ а шен орамаш бицбала йиш цахилар. Нехан мохк берийн баъргашца. Деден а, ден а дийцарийн гӀоънца ширачу замане экскурс йар, тӀекхууъчу чкъуран баккхийчаърца йолу уър. Адамийн йукъара а, къаъмнийн а мехаллаш. Тайп-тайпана къаъмнийн ламасташ дустар. Культурин диалог. Курумова С. «Шовданехъ». (дийцар). Халонаш эшор. Амалан къарцайалар, доъналла кхиор. КӀентан а, жӀаблин а йукъахъ долу доттагӀалла, тешам.</p>	6	1		https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		53	2	3	

Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг». / (дийцар).	2			https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Дакъа 4. Жамдаран таллар					
4.1	Сочинени	2		2	
4.2	Проект	2	2		
4.3	Контролни болх /Тестиrowани/	1	2		
4.4	Шеран стандартизироваьни контролни болх	1			
Дерриг:		6	3	4	
Программица сахътийн барам		68			

7 КЛАСС (51 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цѐраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла				
1.1.	«Дади-йурт». «Нохчийн шира илли». «Сай» (халкъан илли). Турпала йурт ларйарх а, халкъан бахойх лаьцна турпалаллин илли. Гѐрабевлла бевзачу иллиалархоша олу иллига ладоглар. Исторически факташ йустар. Эшаран коьрта мукъам гучабаккхар. Паччахъан заманера халачу а, сингаттамечу а дахарх лаьцна лирически эшарш. Литературин теори: исторически эшар, лирически эшар, синедерзор.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
	Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш (44с.+3с.)				
2.1.	Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени). Тѐкхуьучу тѐаьхьенна весет. Тѐхьа-Мартана М. Мамакаевн цѐийнан музей чу виртуальни экскурси йар.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» / (стихотворени). Б. Саидовн поэзехъ граждански мукъамаш. Даймахкана сатийсаран мукъамаш дѐахъдор.	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	Ошаев Х. «Иччархо Абухъаџа Идрисов» / (очерк). Сийлахъ Даймехкан тIеман турпалхочун дагалецамаш а, бIаьхаллин хьуьнарш а.				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Мамакаев I. «Берзан бекхам» / (стихотворени). Нана-берзан сахъийзар а, адамиин къизаллина бекхам бар а.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Сулейманов А.. «Шуьнехъ дош» / (стихотворени). Стихотворенехъ ойла айъаран мукъамаш. Нехан дубъа шен са дIадала кийча волчу лирически турпалхочун васт. Стихотворенин аллегорически маъIна. Литературин теори: тропаш, олицетворени, аллегири, метафора.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Гайсултанов У. «Болат-гIала йожар» / (дацдина). Ширачу заманахъ ламанхойн луьра дахар гайтар. Зуламхошца а, мохкIалецархошца а халкъо латтийна кыйсам. Историн уьйр. Литературин теори: историн повестан жанр.	4	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Айдамиров А. «МухIажарш» («Йеа буйсанаш» романа йукъара кийсак). «МухIажарш» кийсакан йешар а, йийцаре йар а. Нохчийн литературехъ Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам. Паччахъан Iедалан мекаралла, Iехийнчу мухIажаршкахъ болу къаьхъа бала. Меската А. Айдамировн цIийнан музей чу виртуальни экскурси йар. Теория литературы: литературин турпалхо а, символ а.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Арсанукаев Ш. «Иманах дузийта дегнаш». Дог цIандаран некъа воккху/йоккху доIанан синан ницкъ. ТIамо беринчу махке сатийсар гайтар. Кибиев М. «Дош» (стихотворени); «Зов» (басня). Дашана гимн. Дешан маъIна: дашца сийсазвало/сийсазйало, дашца вазвало/йазйало. Баснин мораль. ХIиллано эшийна моттаргIа.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Нунуев С.-Хъ. «Юнус» (дийцар). Къинхетам, де добхначунна гIо дар, дикалла. Джунаидов А. «ХIоьнаш»./ (дийцар). Нохчийн эвланан Iер-дахар гайтар. Къинхъегаман тема. Нохчийчохъ а, баккхийчу нехан иэсехъ а Кавказан тIеман лараш. Баккхийчу нехан а, тIекхубучу тIаьхъенан а уьйр.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Литературин теори: Символ. Композици.				
	С. Гацаев. «Дарц»/ (стихотворени). Поэтан поэзехь адам а, Иалам а. Дарц хьобкхучу йукъана йобан символически васт. А.С. Пушкинан а поэзера дарцаца С. Гацаевн дорцан васт дустар. Литературин теори: эпически и лиричеси. Кусаев I. «Амалехь диканиг» / (стихотворени). Къоман этнографин ламасташ. Беран дика амал кхиорехь ден-ненан меттиг.	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаьхьа кхоьллинарг а, биографически мукъамаш а. Пекхуьучу чкъурехь хила йеза обздангаллин мехаллаш. Халкъана а, Даймахкана а хьалха долу декхар. Литературин теори: автобиографин поэма.	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени). Кхечу къоман векалшца машарехь, доттагIаллехь ваха / йаха кийча а, царна эшначохь гIоьнна ван / йан кийча волчу / йолчу йахь йолчу а, маьршачу а нохчичун васт. С. Дакаев. «Куйно хотту». Нохчийн дуьнегарехь холхазан куйнан маьIна. Ламасташ довзар.	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	А. Шайхиев. «ЧагIо» (баллада). Баллада лиро-эпически жанр санна. Балладин обздангаллин пафос. Тешаме доттагI – онда гIап. Дош делли – кхочушде. Литературин теори: балладин жанр.	2	0	1	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	А. Бисултанов. «Хьайбахьахь йазйна байташ» (стихотворени). Бехк-гуьнахь доцуш хIаллакбинчарна гимн. Даймахка цабоьрзучеран ойланаш а, сатийсамаш а.	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Амаев В-Хь. «Генарчу денон туьйра» (дийцар). Дайн ламасташна тешаме хилар. Ден доттагIчо 14 шо кхаьчначу кIантана шаьлта даларан маьIна а, цул тIахьа цунна тIедужуш долу жобпалла а. Декхарна тешаме хилар. Бексултанов М. «Генара а, гергара а денон» (дийцар)/	4	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Доъзалан а, йуъхьшен кхиоран тема. Баккхийчеран а, кегийчеран а доладар. Вежаршна йукъара йукъаметтиг. Хъанала къинхъегам. Литературин теори: турпалхо-дийцархо, Композици.				
	С. Курумова. «Дохк» (кийсак). Даймехкан Галамна а, лаъмнийн къинхъегамхошна илли. Литературин теори:: пейзаж гайтаран исбаъхъаллин гирсап Окуев Ш. «Сан хъоме Нохчийчоь». Даймахке безам. Патриотизман синхаам.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Ахмадов М. «Кхаа вешех туьйра» (дийцар). Тешамах, декхарх лаьцна дийцар. Сийлахь Даймехкан Геман фронтера кхаа вешеге хъоьжу йиша. Литературин теори: психологизм (дубхъарлера кхетамаш). Чохъара монолог. Дийцаран фольклоран мукъамаш.	2	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		44	2	1	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Пушкин А. С. «Аьнан Гуьйре» (А. Сулеймановс гочийнар). Альфонс Доде «Таьхъарлера урок» (дийцар). Хъехархо а, дешархо а. Беран чохъара дуьне.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
Раздел 8. Жамдаран таллар					
8.1	Сочинени	1	0	1	
8.2	Проект	0	0	0	
8.3	Контролни болх /Тестирувани/	1	2	0	
8.4	Шеран стандартизиованни контролни болх	1	0	0	
Дерриг:		3	2	1	
Программица сахътийн барам		51			

8 КЛАСС (34 сахът)

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
	Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла.				
1.1.	«Таймин Биболатан илли». «Эвтархойн Ахьмадах илли». Халкъан турпалаллин иллеш кхолладаларан истори. Парабевллачу иллиалархоша аларехь иллешка ладогIар. Турпалаллин иллешкахь къоман коьрта хиламаш гайтар, оздангалла чIагIйар, коьрта персонажийн турпала белхаш хастор, къоман мостагIашца болу кбийсам, халкъашна йукъара доттагIалла гайтар. Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш. Оьрсийн былинийн ритмикин-мукъамийн башхалла нохчийн эпосца йустар. Адамийн дахарехь иллино дIалоцу меттиг.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	0	0	
	Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш (30с. +1с.)				
2.1.	Бадуев С. «Олдам» (повесть). Коьртачу турпалхочух къахетаран тема. Турпалхочун чохъара сингаттам. Декачу олхазарх лаьцна дийцаран философин маъIна. Дийцаран идейн чулацам белларехь цуьнан маъIна.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.2	<p>Мамакаев М. «Лаъмнийн дийцар»; «Пондар» (стихотворени). Лирически турпалхочун синхаамаш гайтар. Сулаев М. «Цавеза доттагI»; «Органан йистехь» (стихотворени). Нохчийн къоман Iадаташ: некъан а, шовданан а тIаламе йукъаметтиг а, доладар а. Са ца лобху гIуллакхаш. Оьздангаллин декхар. Литературин теори: Композицин шатайпаналла, лирикин тематически а, жанрийн а шорталла. Пейзажан а, философин а лирика.</p>	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	<p>Сулейманов А. «Дог дохден цIе» (стихотворени); «Дахаран генаш»/ (поэма). Кхерчан йовхо, хьошалла. Поэмин лирически турпалхочун Даймахках, ламастех, сийх, доьналлех йолу ойланаш. Лирически турпалхочун догдикалла, адаман Iеса ойланаш цIанийн лаам хилар. Шайхиев I. «Дарцан буса» (стихотворение). ДоттагIаллин, вовшийн гIо даран, зеран, тешаман тема. Фольклоран тIелаткъам.</p>	5	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	<p>Арсанукаев Ш. «Тимуран тур», (драма). Йуккъерчу бIешарийн ламанхойн дахаран Iер-дахаран башхаллаш гайтар. Къоман маршо мехала йу массо хIуманел. Къоман маршонехъа кыйсам латточу турпалхойн васташ. Кхечу махкарчу дIалецархошца къызачу кыйсаман луьра суьрташ. Теория литературы: драмин жанр.</p>	2	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	<p>Хамидов I. «Да – коч, схъа – коч» / (дийцар). Нохчийн литературехь юмор. Адаман синсакхталлаш Iорадахаран говзалла. Литературин теори: юмор, сатира.</p>	1	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	<p>Ясаев М. «Тянь-Шанан лаъмнашкахь» («Хьоме йурт» повестан йукъара кийсак). Адамашна а, чIир эцаран Iадатана а йукъара ира дуьхь-дуьхьалкхетарш. Даймахке а, хьомечу йуьрте а сатийсар. Куьйгебахийтаран мах. Литературин теори: повестан жанр.</p>	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	<p>Яшуркаев С. «МаьркIаж-бодан тIехь кIайн хьобкх» / (дацдина).</p>	3	0	0	https://desharkho.ru/http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	<p>Спецпереселенцийн луъра а, сингаттаме а денош. Къоначу йоълан аматехъ Даймехкан васт гайтаран маъйна. Халачу хьелашкахъ коьртачу турпалхочун амал дIахIотгар. Турпалхочун а, Даймехкан а кхоллабийн уьйр. Теория литературы: Метафора. Символ. Композици.</p>				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	<p>Абдулаев Л. «Маълхан каш» (поэма). Поэмехъ ширачу заманан гайтар. Кхечеран синош кIелхьардохуш шен са дIадалар. Шайн йуъртахойн синош уьнах лардархьама, шайн дайн кхерч дIатесначу уьнхошна гимн.</p>	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	<p>Бексултанов М. «Дика ду-кх хьо волуш»; «Дари»/ (дийцарш). Дешархойн дахар, церан йукъаметтигаш, турпалхойн чохьбара дуьне, оздангаллин кхетам.</p>	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	<p>Бисултанов А. «ДегIаста»; «Халкъан илланчина» (стихотворени). Даймохк хестор. Машар, доьналла, майралла хастор. Халкъан илли, халкъан иллиалархо, къонах – халкъан дахарехъ церан маъйна. Гацаев С. «Кавказ» (стихотворени). Даймехкан безам гайтарехъ вастийн шатайпаналла. «БIаьстенца къамел» (поэзи). Пейзажан лирика. Iаламан а, адаман уьйр. Хасбулатов Я. «Дош» /; «Стаг хилла ваьллахъ хьо ара». Дешан ницкъах а, маъинех а оздангаллин категорех санна. Литературин теори: метафора, васт.</p>	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	<p>М. Ахмадов «Лаьтта тIехъ лаьмнаш а хIиттош» (повесть). Ахмадов Мусан говзарийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхолларалле хьажар: дайн Iадаташна а, вайзаманан лехамашна а йукъара Iоттабакхам, чолхечу дахаран галморзахаллаш, адаман йукъара эхъ-бехк дIадалар, Iадаташ ларцадар, къоман Iадаташка лерам цахилар – къоман бохам бу, йаздархочун кхайкхам: оздангаллех ца духуш, дахаран халонех чекхдовлар. «Лаьтта тIехъ лаьмнаш а хIиттош» цIе йолчу повестан чулацам а, исбаьхьаллин башхаллаш а. Ахмадов Мусан прозин исбаьхьаллин башхаллаш. Литературин теори: повестан жанр, символ.</p>	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	Сатуев Х. «Нашха» (поэма). XX бешаран йуххьехь Нохчийчуьра исторически хиламаш. Деникинцашца кыйсам латтош вовшийн го дар а, турпалалла а. Литературин теори: повесть, символ.	2	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Классал араьхара дешар.	0	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		30	1	0	
Дакъа 3. Кхечу къаьмнийн литература					
3.1.	Ладо Авалиани. «Хъаькхна буц». Машар а, адамалла а, адамийн дахарехь церан мах а. Багратионан къонахалла, нохчийн темалоша лелийна сийлахь гиллакх.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 8. Жамдаран таллар					
8.1	Сочинени	0	0	0	
8.2	Проект	0	0	0	
8.3	Контролни болх /Тестиrowани/	0	0	0	
8.4	Шеран стандартизировани контролни болх	1	1	0	
Дерриг:		1	1	0	
Программица сахътийн барам		34			

9 КЛАСС (33 сахьт)

Рогалла	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Халкъан барта кхолларалла					
1.1.	Турпалаллин иллеш «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли». «Аьккхийн Жанхотан илли». «Таркхойн кIентан, Жерочун кIентан, Жумин Акхтулин илли». Туьйранаш «ЧингIаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а». Шира дийцарш, аларш. Шира дийцарш «Къиза Iадат», «Шотойн Аьстамар», «Исмайлин Дуда» Кицанаш, хIетал-металш. Назма/ Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар).	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	0	0	
Дакъа 2. Нохчийн йаздархойн говзарш					
2.1.	1. Дудаев, М. Сальмурзаев, А. Нажаев, Ш. Айсханов нохчийн литературин бухбиллархой - йаздархойн кхолларалла. Поэзига, прозига хъажар.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айсханов Ш. «Мало-хало (дийцар). Къинхъегам малонна дуьхь-дуьхьалхIоттор. Хъанал къахъегар кхиор а, Iер-дахаран ойла йар. Литературин теори: беламе дийцаран жанр.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

					https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	С. Бадиев. «Бешто» (повесть). Йукъараллин Йер-дахар а, гИллакхаш а. Ирча кхоллам. Повестан обдангаллин аспект. Хъарам-хъанал ца къастош, хъал-бахам гулдар Йорадакхар. Литературин теори: повестан жанр.	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Мамакаев И. «Дерриге а тIамна»; «Даймехкан тIом болчохъ» (стихотворенеш); «Турпалчу танкистан доьзал» (очерк). Мамакаев М. «И йоблхуш яц»; «Киллочунна» (стихотворенеш). Сулаев М. «Говтта»; «Малх тоьлур бу» (стихотворенеш); Эдилов Х. «Суьрте»; «Кавказан аьрзу»; «Темало – хьуна» (стихотворенеш). Гадаев М. «Даймехкан лобмашка»; «ДоттагIашка». Турпалалла. ДоттагIалла. Мамакаев И. «Кавказан латта»; «ЙоIе»; «Даге»; «Сайн кIанте» (стихотворенеш); «Нохчийн лаьмнашкахъ» (поэма). Поэтан кхоллараллехъ Даймехкан а, хьомечу Iаламан а васташ. Лирически турпалхочун Даймахке болу безам, цуьнан дахаран Iалашо - иза халкъе болу чIогIа безам, цунна гIуллакх дар. Йукъараллин дахарехъ а, поэзин дIахIоттамехъ поэтан Iалашо, «Нохчийн лаьмнашкахъ» поэма йешар а, йийцаре йар а. Персонажийн синцIеналла. Къоман ламасташ лелор а, коьртачу персонажийн бохаме кхоллам. ДогцIеначу безамна а, халкъан чIирьэцаран къызачу Iадатана а йукъара контраст. «Кегийчу нехан декъазчу безаман трагизм муьлхарниг йу» бохучу хаттарна жоп лахар. Поэмехъ лирически а, трагически а дерг. Стихан а, меттан а башхаллаш. Литературин теори: лирически а, эпически а поэма.	8	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.5	М. Сулаев. «Сай»; «Сох муха эр ду адам»; «ДоIа» (стихотворенеш), «Лаьмнаша ца дицдо» (романа йукъара дакъош). 1940-1960 шерашкахъ, къоман дахаран уггар халачу муьрашкахъ адабийн кхолламаш. Дена а, йобIаршна а йукъара йукъаметтигаш. Къоман ламасташ лардар а, керлачу Iадаташца даха лаар а. Товсолтан кхолламан трагизм. Романан коьртачу персонажийн кхолламашкахъ сингаттаме мукъамаш. Литературин теори: романан жанр.	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.6	Хамидов И.-Хь. «Лийрбоцуьрш. / (стихашкахъ драма).	3	0	1	https://desharkho.ru/

	Фашистийн мехкашДалецархошна дуйхьал кыйсам латтош, Даймохк ларбан ДихИттинчу советски салтийн турпалалла а, доьналла а. Тайп-тайпана кьяьмнийн векалша йукъахь -советски салташна йукъахь долу доттаГалла. Драмин васташ кхолларан гирсаш. Драмехь мостаГчун амат. Советски Темалойн а, мостаГийн а васташ кхолларехь драматурган говзалла. Литературин теори: драмин жанр.				http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.7	Гацаев С. «Буйса хаза, буйса тийна»; «Блаьсте кхечи»; «Хай, йоI, делхьа, собарде» (стихотворенеш). Пейзажан лирика. Адамах а, Иаламах а лаьцна поэтан ойланаш. Адаман са а, Иаламан дуйне а. Лирически турпалхочун синан хьал гойту Иаламан суьрташ. Хиламан хIора мIаьргонан хазалла гайгарехь поэтан говзалла.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.8	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш». Йуьхьшен кхолларехь халкъан поэзин меттиг, чохьарчу дуйненна а, обздангаллин хьежамашна а бен тIеIаткъам. Литературин теори: Литературехь фольклоран ламасташ. «Буйса йу беттасе». Буйсанан Иаламан хазалла. Пейзажан лирика.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.9	Талхадов Х. «Шийла дарц цIевзинчохь». Майраллех, доьналлех, нийсо лахарх, дахаре болчу безамах лаьцна. Литературин теори: эпитет, символ. «Сан ненан маттахь ас йазйо». Ненан мотт хааран а, ларбаран а ладамалла, цуьнга болу безам.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.10	Гайтукаева Б. «Зама», («Хьан цIийнах йара-кха со, Нохчийчохь, хьан цIийнах йара»). ТебогIучу бохамна сагатдар а, Даймохк ларбан лаар а. Поэт а, зама а. Поэзехь шайхаллин тема.	1	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		28	2	1	
Дакъа 3. Кхечу кьяьмнийн литература					
3.1.	М.Ю. Лермонтов «Валерик» (поэма). Тюм а, машар а. Тюм цабезар.	1		0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

Дерриг:		1	0	0	
Дакъа 4. Жамдаран таллар					
4.1	Сочинени	2	0	2	
4.2	Проект	0	0	2	
4.3	Контролни болх /Тестирувани/	1	2		
4.4	Шеран стандартизиованни контролни болх	1			
Дерриг:		4	2	2	
Программица сахътийн барам		33			

5 класс (68с.)2024-2025 дешаран шо

Рог-Алла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронн и дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (11 с. + 1 с.)						
1.	Халкъан барта кхолларалла	1	0	0	03.09	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
2.	Нохчийн халкъан туйра «Кхо ваша»	1	0	0	05.09	www.urok95.ru .
3.	Нохчийн халкъан туйра «Кхо ваша» тIечIагIдар	1	0	0	10.09	ps95.ru/dikdosham/
4.	Нохчийн халкъан туйра «Тамашийна олхазар»	1	0	0	12.09	https://deshar.kho.ru/
5.	Нохчийн халкъан туйра «Кхо ваша а, саьрмик»	1	0	0	17.09	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6.	Нохчийн халкъан туйра «Добьшущ хилла кIант»	1	0	0	19.09	www.urok95.ru .
7.	Нохчийн халкъан туйра «Добьшущ хилла кIант» тIечIагIдар	1	0	0	24.09	ps95.ru/dikdosham/

8.	Нохчийн халкъан туьйра «Барзо Iахарца мохк къовсар»	1	0	0	26.09	<a href="https://desha
rkho.ru/">https://desha rkho.ru/
9.	Классал арахъара дешар: «Хъекъал долу йоI а, кхелахо а»	1	0	0	01.10	<a href="http://ps95.r
u/nohchiyn-
tezaurus/">http://ps95.r u/nohchiyn- tezaurus/
10.	Фольклоран кегий жанраш: кицанаш	1	0	0	03.10	<a href="http://www.
urok95/ru.">www. urok95/ru.
11.	Фольклоран кегий жанраш: хIетал-металш	1	0	0	15.10	<a href="http://ps95.ru/dikd
osham/">ps95.ru/dikd osham/
12.	Проект: «Шайна хазаеташ долчу хIетал-металшна суьрташ дахкар»	1	0	1	17.10	<a href="https://desha
rkho.ru/">https://desha rkho.ru/
Нохчийн йаздархойн говзарш . Литературин туьйранаш(9 с.+1 с.)						
13.	Саидов Б. «Майра кIант Сулима».	1	0	0	22.10	<a href="http://ps95.r
u/nohchiyn-
tezaurus/">http://ps95.r u/nohchiyn- tezaurus/
14.	Саидов Б. «Майра кIант Сулима» туьйра. Туьйранан турпалхой	1	0	0	24.10	<a href="http://www.
urok95/ru.">www. urok95/ru.
15.	Саидов Б. «Майра кIант Сулима» туьйра. Сулимин хьуьнарш	1	0	0	29.10	<a href="http://ps95.ru/dikd
osham/">ps95.ru/dikd osham/

16.	Мусаев М. «Цен маъхси» – дийнатех лаъчна туъйра. Лобман омра	1	0	0	31.10	https://desharkho.ru/
17.	Мусаев М. «Цен маъхси» туъйра. Бекхам	1	0	0	05.11	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
18.	Гацаев С. «Чкъордиг» туъйра. Коърта турпалхо	1	0	0	07.11	www.urok95.ru .
19.	Гацаев С. «Чкъордиг» туъйра. Чкъордиган толамаш.	1	0	0	12.11	ps95.ru/dikdosham/
20.	Исмаилов А. «Бирдолаг». Туъйранан философин маъна	1	0	0	14.11	https://desharkho.ru/
21.	<i>Классал араъара дешар: «Лулахой» туъйра.</i>	1	0	0	26.11	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
22.	Сочинени : «Сулимин хъуьнарш»	1	0	1	28.11	ps95.ru/dikdosham/
XX бешаран литература (33 с.+ 3 с.)						
23.	Бадуев С.С. дахар, кхолларалла. «Зайнди» дийцар. Турпалхойн васташ	1	0	0	03.12	https://desharkho.ru/
24.	Бадуев С.С. «Зайнди» дийцар. Коърта маъна	1	0	0	05.12	www.urok95.ru .
25.	Мамакаев М.А. дахар, кхолларалла. «Баппа» дийцар. Шинекъахо	1	0	0	10.12	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

26.	Мамакаев М.А. «Баппа» дийцар. Нийсо харцонал толар.	1	0	0	12.12	ps95.ru/dikd osham/
27.	Литературин теори: дийцаран жанр, сюжет, васт.	1	0	0	17.12	https://desha rkho.ru/
28.	Тестиrowани №1	1	1	0	19.12	www. urok95/ru.
29.	Мамакаев I.Ш. дахар, кхолларалла. «Садаържаш» стихотворени	1	0	0	24.12	http://ps95.r u/nohchiyn- tezaurus/
30.	I. Мамакаевн музей (виртуальни экскурси)	1	0	0	26.12	ps95.ru/dikd osham/
31.	Сулаев М.А. дахар, кхолларалла. «Ламанан хи» стихотворени	1	0	0	09.01	https://desha rkho.ru/
32.	Гайсултанов I.Э. дахар, кхолларалла. «Кегий йийсарш» – повестан дакъа. Ши доттагI	1	0	0	14.01	www. urok95/ru.
33.	Гайсултанов I.Э. «Кегий йийсарш». Iалин кхоллам	1	0	0	16.01	http://ps95.r u/nohchiyn- tezaurus/
34.	Олхазаран-КЮтара Сулейманов Ахьмадан музей чу виртуальни экскурси йар	1	0	0	21.01	ps95.ru/dikd osham/
35.	Сулейманов Ахьмадан «Борз йу угIуш» стихотворени.	1	0	0	23.01	https://desha rkho.ru/
36.	Саракаев Хь. «Баьпкан чкъуьйриг» дийцар	1	0	0	25.01	www. urok95/ru.

37.	«Баьпкан чкьубьриг» дийцарх лаьцна.	1	0	0	28.01	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
38.	Проект №2 «XX б1ешаран тоьлла йаздархо»	1	0	1	30.01	ps95.ru/dikdosham/
39.	Окуев Ш. «Лаьмнашкахь суьйре» стихотворени. Литературин теори: пейзаж, эпитет, аллитераци (гайтар кхиор)	1	0	0	04.02	https://desharkho.ru/
40.	Классал араьхара дешар: “Т1ехтохар” тубьира” М. Сулаев	1	0	0	06.02	www.urok95.ru.
41.	Ахмадов I. «Кьонахалла» (дийцар)	1	0	0	11.02	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
42.	Ахмадов I. «Кьонахалла» (дийцар). Кхиазхочун амал д1ах1оттар, ша шена т1ехь толам	1	0	0	13.02	ps95.ru/dikdosham/
43.	Дийцар, суртх1оттор, ойнайар	1	0	0	25.02	https://desharkho.ru/
44.	Арсанукаев Ш. «Баьпкан йуьхк» (стихотворени)	1	0	0	27.02	www.urok95.ru.
45.	Кагерманов Д. «ДоттаГалла» (дийцар)	1	0	0	04.03	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
46.	Кагерманов Д. «ДоттаГалла» (дийцар)	1	0	0	06.03	ps95.ru/dikdosham/

47.	Сатуев Хь. «Лаьмнийн къоналла» (стихотворени)	1	0	0	11.03	https://deshaarkho.ru/
48.	Махмаев Ж. «Буйсанан гIулчаш» (дийцар). Беран синдуьне	1	0	0	13.03	www.urok95.ru .
49.	Махмаев Ж. «Буйсанан гIулчаш» (дийцар)	1	0	0	18.03	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
50.	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар)	1	0	0	20.03	ps95.ru/dikdosham/
51.	Амаев В.-Хь. «Малх чубаре хьобжура иза» (дийцар). Беран чобхьарчу дуьненан гайтаран говзалла	1	0	0	25.03	https://deshaarkho.ru/
52.	Дикаев М. «Блаьстенан аматаш (стихотворени). Иаламан хазалла	1	0	0	27.03	www.urok95.ru .
53.	Исбаьхьалла. Эстетика а, этика а	1	0	0	01.04	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
54.	Литературин теори: дустар, эпитеташ, метафораш, пейзаж	1	0	0	03.04	ps95.ru/dikdosham/
55.	Сочинени :«Мила хила лаьа суна»	1	0	1	12.04	https://deshaarkho.ru/
56.	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0	15.04	www.urok95.ru .
57.	Ахмадов М. «Ушурма волчохь, хьошалгIахь» (дийцар)	1	0	0	17.04	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

58.	Берийн журнал «СтелаГад»: журналан специфика, жанраш, рубрика, тексташца болх бар	1	0	0	22.04	ps95.ru/dikdosham/
XXI бешаран литература (7 с.+1 с.)						
59.	Рашидов Ш. стихотворени «Нана-Нохчийчохь»	1	0	0	24.04	www.urok95/ru.
60.	Бексултанов М. «Цакхетта хестор» (дийцар)	1	0	0	26.04	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61.	Хатуев Абдул-Хьамидан «Аьрзунан илли» стихотворени	1	0	0	29.04	https://desharkho.ru/
62.	Хатуев I.-Хь. «Нохчийн мотт» (стихотворени)	1	0	0	06.05	ps95.ru/dikdosham/
63.	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0	13.05	https://desharkho.ru/
64.	Мусаев С.М. «Хьайбанан чам» (дийцар)	1	0	0	15.05	www.urok95/ru.
65.	<i>Классал арахьара дешар: С.Бадуев. «Кемсаи»</i>	1	0	0	20.05	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
66.	Шеран тест №2	1	1	0	22.05	ps95.ru/dikdosham/
Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)						
67.	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.)	1	0	0	27.05	www.urok95/ru.

68.	М. Лермантов «Кавказ» (гойинарг Сулаев М.). ЖамІдаран урок	1	0	0	29.05	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	2	4		

6 класс

Ротлалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электрон ни дешаран ресурс
		Сахьт	Талламан белхаш	Кхолла раллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (7 с. +1 с.)						
1.	«Наьрт-аьрстхойн паччахь Наураз»	1	0	0	04.09	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
2.	«Ницкъ болу Солса»	1	0	0	06.09	ps95.ru/dik-dosham/
3.	«Гермачигара наьрташ»	1	0	0	11.09	https://desharkho.ru/
4.	«Наьрт-аьрстхой кхерор» дийцарш	1	0	0	13.09	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
5.	Турпала меттигех лаьцна дийцарш (йурт, лам, дукъ)	1	0	0	18.09	ps95.ru/dik-dosham/
6.	Наьрт-аьрстхойх лаьцна дийцарш	1	0	0	20.09	https://desharkho.ru/
7.	Литературин теори: наьртийн эпос, гипербола, дустар, синедерзор, йухааларш	1	0	0	25.09	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
8.	Проект	1	0	1	27.09	ps95.ru/dik-dosham/

Нохчийн йаздархойн говзарш (54 с. + 5 с.)						
9.	Гайсултанов I. «Нийса кхиэл»	1	0	0	02.10	https://desharkho.ru/
10.	Гайсултанов I. «Барзо амалш ца хуьйцу» (басня)	1	0	0	04.10	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
11.	Сатуев Хь. «Ломмий, цхьогаллий» (басня)	1	0	0	16.10	ps95.ru/dikdosham/
12.	I.Гайсултановн, Х. Сатуевн, И. Крыловн баснех лаьцна. Мораль. Аллегорн.	1	0	0	18.10	https://desharkho.ru/
13.	Сочинени	1	0	1	23.10	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
14.	<i>Классал арахьара дешар</i>	1	0	0	25.10	ps95.ru/dikdosham/
15.	Ошаев Х. «Чайра» (дийцар)	1	0	0	30.10	https://desharkho.ru/
16.	Шен Даймахках, ден кхерчах къастийнчу турпалхочун синхаамаш	1	0	0	01.11	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
17.	Мамакаев I. «Дагалецамаш» Поэтан Iаламе болу безам	1	0	0	06.11	ps95.ru/dikdosham/
18.	Литературин теори: поэмн жанр, автобиографин говзар	1	0	0	08.11	https://desharkho.ru/

19.	Сулаев М.«КІанте» (стихотворени)	1	0	0	13.11	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
20.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	15.11	ps95.ru/dik-dosham/
21.	Сайдуллаев Х. «Ненан бІаьрхиш» (поэма)	1	0	0	26.11	https://desharkho.ru/
22.	Даймохк ларбар – стеган деза декхар	1	0	0	28.11	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
23.	Сийн а, оьшучун а проблема йеллар. КІентан а, ненан а доьналла	1	0	0	03.12	ps95.ru/dik-dosham/
24.	Эдилов Х. «Ненан безам» (стихотворени)	1	0	0	05.12	https://desharkho.ru/
25.	Дахаре, Іаламе, нене болу поэтан безам	1	0	0	10.12	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
26.	Саракаев Хь. «Ірсе бІаьрхиш» (дийцар)	1	0	0	12.12	ps95.ru/dik-dosham/
27.	Ненан безаман ницкъ сийлахъ хилар тІечІагІдар	1	0	0	17.12	https://desharkho.ru/
28.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	19.12	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
29.	Тестировани	1	1	0	24.12	ps95.ru/dik-dosham/

30	Джунаидов А. «Белхи» (дийцар)	1	0	0	26.12	https://desharkho.ru/
31	Айдамиров А. «Вина мохк»	1	0	0	09.01	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
32	Шен Даймахках воккхаверан синхаам кхиор	1	0	0	11.01	ps95.ru/dikdosham/
33.	Проект	1	0	1	14.01	https://desharkho.ru/
34.	Литературин теори: эпитет, метафора, инверси	1	0	0	16.01	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
35.	<i>Классал арахъара дешар</i>	1	0	0	21.01	ps95.ru/dikdosham/
36.	Ахматова Р. «Ма хала ду цунах кхета» (стихотворени)	1	0	0	23.01	https://desharkho.ru/
37.	Іаламах самукъадалар	1	0	0	28.01	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/
38.	Шен дай баъхначу латтах воккхаверан синхаам кхиор	1	0	0	30.01	ps95.ru/dikdosham/
39.	Арсанукаев Ш. «Мохкбегор» (стихотворени)	1	0	0	04.02	https://desharkho.ru/
40.	Шен махкахъ бохам хиллачарна лирически турпалхо Гюьнна ван кийча хилар	1	0	0	06.02	http://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/

41.	Окуев Ш. «Бѡѡсте» (стихотворени)	1	0	0	11.02	ps95.ru/dik dosham/
42.	Даймехкан суѡрташ. Даймахкаца бѡѡзна поѡтан синхаамаш	1	0	0	13.02	https://desh arkho.ru/
43.	Литературин теори: синедерзор, инверси	1	0	0	25.02	http://ps95. ru/nohchiy n-tezaurus/
44.	Кибиев М. «Меттан сий» (стихотворени)	1	0	0	27.02	ps95.ru/dik dosham/
45.	Ненан меттан маѡна. Меттан ницкѡ а, сий а. Ненан маттах воккхавер кхиор	1	0	0	04.03	https://desh arkho.ru/
46.	Дикаев М. «Сан бахам» (стихотворени)	1	0	0	06.03	http://ps95. ru/nohchiy n-tezaurus/
47.	Литературин теори: метафора, исбаѡхѡ гайтаран гѡирсаш	1	0	0	11.03	ps95.ru/dik dosham/
48.	Рашидов Ш. «Ломара цѡе» (стихотворени)	1	0	0	13.03	https://desh arkho.ru/
49.	Мамакаев Э. «Хѡрд» (стихотворени)	1	0	0	18.03	http://ps95. ru/nohchiy n-tezaurus/
50.	Стихотворенин философин маѡна	1	0	0	20.03	ps95.ru/dik dosham/
51.	«К морю» стихотвореница	1	0	0	25.03	https://desh arkho.ru/

	Э. Мамакаевн стихотворени йустар					
52.	Махмаев Ж. «Гаьржачу баьпкан йуьхк»	1	0	0	27.03	http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
53	Сочинени	1	0	1	01.04	ps95.ru/dik dosham/
54.	Дакаев С. «Тіамах ловзар» (стихотворени)	1	0	0	03.04	https://desh arkho.ru/
55.	Бексултанов М. «Некьлацар» (дийцар)	1	0	0	12.04	http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
56.	Тіекхуьучу чкьуро ламасташ дІатасар	1	0	0	15.04	ps95.ru/dik dosham/
57.	Баккхийчеран а, кьоначеран а синьэкамалла	1	0	0	17.04	https://desh arkho.ru/
58.	Ахмадов М. «Телефон» (дийцар)	1	0	0	22.04	http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/
59.	Берийн а, баккхийчеран а йукьаметтигаллин проблема	1	0	0	24.04	ps95.ru/dik dosham/
60.	Мусаев С. «Даймахке боьду некь» (дийцар)	1	0	0	26.04	https://desh arkho.ru/
61.	Генарчу махкахь а шен орамаш бицбала йиш цахилар	1	0	0	29.04	http://ps95.ru/nohchiy n-tezaurus/

62.	Нехан мохк берийн бляргашца	1	0	0	13.05	ps95.ru/dik dosham/
63.	Тайп-тайпана къамнийн ламагаш дустар. Культурин диалог	1	0	0	15.05	https://desh arkho.ru/
64	Курумова С. «Шовданехъ» (дийцар)	1	0	0	20.05	http://ps95. ru/nohchiy n-tezaurus/
65.	Кантан а, жаблина а йукъахъ долу доттагалла, тешам	1	0	0	22.05	ps95.ru/dik dosham/
66.	Шеран талламан болх. Тест	1	1	0	27.05	https://desh arkho.ru/
Кхечу къамнийн литература (2 с.)						
67.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0	29.05	ps95.ru/dik dosham/
68.	Важа Пшавела. «Хьозалдиг»/(дийцар)	1	0	0	30.05	https://desh arkho.ru/
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		68	2	4		

7 класс

№ п/п	Урокан це	Сахьт	Терахь			Электронни дешаран ресурс
			хьесапца	Билгала 7 а	Билгала7 б	
	Халкъан барта кхолларалла (2 с.)					
1.	«Дади-йурт». «Нохчийн шира илли»	1		2 09	3 09	https://desharkho.ru/
2.	«Сай» (халкъан илли). Турпала йурт ларйарха, халкъан бӀаьхойха а лаьцна турпалаллин илли	1		6 09	5 09	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Нохчийн йаздархойн говзарш (46 с. +3 с)					
3.	Мамакаев «Даймехкан косташ» (стихотворени)	1		9 09	10 09	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4.	Саидов Б. «Вина йурт» «Деган аз» (стихотворенеш). Б. Саидовн поэзехь граждански мукъамаш.	1		13 09	12 09	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
5.	Ошаев Халидан кхолларалла. «Иччархо Абухъаьжа Идрисов» (очерк)	1		16 09	17 09	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6.	Сийлахь Даймехкан тӀеман турпалхочун дагалецамаш а, бӀаьхаллин хьуьнарш а.	1		20 09	19 09	https://desharkho.ru/
7.	Мамакаев I. «Берзан бекхам» (стихотворени)	1		23 09	24 09	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
8.	Классал арахъара дешар.М.Мусаев. «Таймин Бийболат» романан дакъа	1		27 09	26 09	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

9.	Сулейманов Ахьмадан кхолларалла. «Шуьнехь дош» (стихотворени)	1		30 09	1 10	https://desharkho.ru/
10.	Стихотворенехь ойла айъаран мукъамаш. Нехан дуьхьа шен са дIадала кийча волчу лирически турпалхочун васт.	1		4 10	3 10	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
11.	Классал арахъара дешар. I.Хамидов. «Абубешар» дийцар	1		14 10	15 10	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
12.	Гайсултанов I. «Болат-гIала йожар» повесть	1		18 10	17 1 0	https://desharkho.ru/
13.	Ширачу заманахь ламанхойн луьра дахар гайтар	1		24 10	22 10	https://desharkho.ru/
14.	Тестиrowани	1		25 10	24 10	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
15.	Зуламхошца а, мохкдIалецархошца а халкъо латтийна кьийсам	1		28 10	29 10	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
16.	Халкъийн цхьаалла-вайн ницкъ. Кхечу къаьмнашца нохчаша гергарло латтадар	1		1 11	31 10	https://desharkho.ru/
17.	Айдамиров А. «МухIажарш» («Йеа буьйсанащ» романа йукъара кийсак)	1		8 11	5 11	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
18.	«МухIажарш» кийсак йешар а, йийцаре йар а	1		11 11	7 11	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
19.	Нохчийн литературехь Даймехкан тема. Даймохк дарбане хиларан тешам	1		15 11	12 11	https://desharkho.ru/
20.	XIX бешарахь нохчийн халкъ Хонкара дIакхалхар	1		25 11	14 11	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
21.	Классал арахъара дешар. «Стеган цIе» стихотворени	1		2 12	26 11	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

22.	Арсанукаев Ш. «Ийманах дузийта дегнаш» дола	1		6 12	28 11	https://desharkho.ru/
23.	Дог цандаран некъа воккху/йоккху доланан синан ницкъ	1		9 12	3 12	https://desharkho.ru/
24.	Кибиев М. «Дош» (стихотворени)	1		13 12	5 12	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
25.	«Зов» баснин мораль. Хиллано эшийна моттаргIа	1		16 12	10 12	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26.	Нунуев С.-Хь. «Юнус» (дийцар)	1		20 12	12 12	https://desharkho.ru/
27.	Дийцаран турпалхой	1		23 12	17 12	https://desharkho.ru/
28.	Джунаидов А. «ХIоьънаш» (дийцар)	1		27 12	19 12	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
29.	Нохчийн эвлан Iер-дахар гайтар	1		10 01	24 12	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
30.	С. Гацаев. «Дарц» (стихотворени). Поэтан поэзехъ адам а, Iалам а	1		13 01	27 12	https://desharkho.ru/
31.	Кусаев I. «Амалехъ диканиг» (стихотворени)	1		20 01	21 01	https://ps95.ru/dikdosham/ru/
32.	Рашидов Ш. «Ден весет» (поэма). Исбаьхъа кхоьллинарг а, биографически мукъамаш а	1		27 01	28 01	
33.	Рашидов Ш. «Ден весет» поэмин маъIна	1		3 02	4 02	
34.	М. Дикаев. «Нохчо ву со» (стихотворени)	1		10 02	11 02	
35.	С. Дакаев. «Куйно хотту» стихотворени	1		3 03	25 02	

36.	А. Шайхиев. «ЧагЮ» (баллада)	1		10 03	4 03	
37.	Балладин маъйна	1		17 03	11 03	
38.	Сочинени: «Тешаме доттаг1-онда г1ап»	1		24 03	18 03	
39.	А. Бисултанов. «Хъайбахахъ йазийна байташ»» (стихотворени)	1		31 03	25 03	
40.	Даймахка цабоързучеран ойланаш а, сатийсамаш а	1		14 04	1 04	
41.	Амаев В-Хъ. «Генарчу денойн туьйра» (дийцар)	1		21 04	15 04	
42.	Дайн ламасташна тешаме хилар	1		28 04	22 04	
43.	Бексултанов М. «Генара а, гергара а денош» (дийцар)	1		5 05	28 04	
44.	Дийцаран чулацам т1ехъ болх бар	1		12 05	6 05	
45.	С. Курумова. «Дохк» (кийсак)	1		19 05	13 05	
46.	Окуев Ш. «Сан хьоме Нохчийчоь» (стихотворени). Даймахке безам. Патриотизман синхаам	1		20 05	20 05	
47.	Шеран талламан болх Тестировани	1		25 05	25 05	
48.	Ахмадов Кхаа вешех туьйра.	1		27 05	27 05	
49.	Ахмадов М Кхаа вешех туьйра.	1		28 05	28 05	
	Кхечу къаьмнийн литература (2 с.)					
50.	Пушкин А. С. «Аьнан Гуьйре» (А. Сулеймановс гочийнарг)	1		29 05	29 05	

51.	Альфоне Доде «Тяьхьярлера урок» (дийцар)	1		30 05	30 05	
	ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ	51				

8 класс

18 1	Урокан ц1е	Сахьт	Терахь			Электронни дешаран ресурс
			хьесапца	Билгала 8а	Билгала 8б	
	Халкъан барта кхолларалла (2 с.)					
1.	«Таймин Бийболатан илли» халкъан турпалаллин илли	1		5 09	4 09	ps95.ru/dikdosham/
2.	«Эвтархойн Ахьмадах илли». Иллин чулацам, композици, исбаьхьаллин башхаллаш	1		12 09	11 09	www. desharkho.ru
	Нохчийн йаздархойн говзарш (31 с. + 1 с.)					
3.	Бадугев С-Салихьан кхоллараллин некъ. «Олдам» дийцар	1		19 09	18 09	ps95.ru/dikdosham/
4.	Бадугев С.С. «Олдам» дийцаран коьрта турпалхой			26 09	25 09	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
5.	Мамакаев Мохьмадан кхолларалла. «Лаьмнийн дийцар», «Пондар» стихотворенеш	1		3 10	2 10	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
6.	Сулаев Мохьмадан кхолларалла. «Ца вевза доттагI», «Органан йистехь» стихотворенеш	1		17 10	16 10	ps95.ru/dikdosham/
7.	Сулейманов Ахьмадан кхоллараллин некъ. «Дог дохден ц1е» стихотворени	1		24 10	23 10	www. desharkho.ru

8.	Сулейманов А.С. «Дахаран генаш» поэма. Весет	1		31 10	30 10	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
9.	«Дахаран генаш» поэмин маъина	1		7 11	6 11	ps95.ru/dikdosham/
10.	Шайхиев Иалвадин кхоллараллин некъ. «Дарцан буса» поэма. Ден хъехар	1		14 11	13 11	www.desharkho.ru
11.	Шайхиев Иалвадин «Дарцан буса» поэмехъ бакъволу доттагI	1		28 11	27 11	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
12.	Арсанукаев Шайхин кхолларалла. «Тимуран тур» поэма	1		5 12	4 12	ps95.ru/dikdosham/
13.	Арсанукаев Ш. «Тимуран тур» поэмехъ Айтамиран илли, ламанхойн васташ	1		12 12	11 12	ps95.ru/dikdosham/
14.	Хамидов I-Хъамидан кхолларалла. «Да-коч, схъа-коч» дийцар	1		18 12	19 12	www.desharkho.ru
15.	Ясаев Мовлин кхолларалла. «Хъоме йурт» повесть. Хийрачу махкахъ	1		25 12	26 12	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
16.	Ясаев М. «Хъоме йурт» повестехъ вежарийн гIиллакх	1		9 01	9 01	ps95.ru/dikdosham/
17.	Ясаев М. «Хъоме йурт» повестехъ Джанхотан, Лох-Беташан васташ	1		15 01	16 01	www.desharkho.ru
18.	Яшуркаев Султанан кхолларалла. «МаьрIаж-бодан тIехъ кIайн хъобкх» повесть. Мадас арабаьккхина некъ	1		22 01	23 01	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
19.	Яшуркаев С. «МаьрIаж-бодан тIехъ кIайн хъобкх» повестехъ ГIойтIара воккхачу стеган хъехам	1		29 01	30 01	www.desharkho.ru

20.	Яшуркаев С. «МаьрКаж-бодан тЕхь кАйн хьобкх» повестехь Жовзанан васт. Символах кхетам балар	1		5 02	6 02	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
21.	Абдулаев Лечин кхолларалла. . «Маьлхан каш» поэмин коьртачу турпалхочун сацам	1		12 02	13 02	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
22.	Абдулаев Л. «Маьлхан каш» поэмехь ширачу заманан дахар гайтар	1		26 02	27 02	ps95.ru/dikdosham/
23.	Бексултанов Мусан кхолларалла. «Дари» дийцар	1		5 03	6 03	www.desharkho.ru
24.	Бексултанов Мусан «Дари» дийцаран турпалхой	1		12 03	13 03	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
25.	Бисултанов Аптин кхолларалла «ДегIаста», «Халкъан илланчина» стихотворенеш. Нохчийн къоман синмехаллаш	1		19 03	20 03	ps95.ru/dikdosham/
26.	Гацаев СаIидан кхолларалла. «Кавказ», «БIаьстенца къамел» стихотворенеш. Iаламан сурт	1		26 03	27 03	www.desharkho.ru
27.	Хасбулатов Ямлиханан кхолларалла. «Дош», «Стаг хила ваьлlexь хьо ара...» стихотворенеш	1		2 04	3 04	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
28.	Ахмадов Мусан кхолларалла. «Лаьтта тЕхь лаьмнаш а хIиттош» повесть. ИбраIим-хьаьжа	1		16 04	17 04	ps95.ru/dikdosham/
29.	Ахмадов М. «Лаьтта тЕхь лаьмнаш а хIиттош» повесть. Хьаша ларар. ТIом	1		23 04	24 04	www.desharkho.ru
30.	Повестехь Данин бIаьхаллин хьуьнарш, турпалхойн васташ	1		28 04	28 04	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

31.	Сатуев Хьусейнан кхолларалла. «Нашхахь» поэмин маьIна	1		7 05	7 05	ps95.ru/dikdosham/
32.	Шеран талламан болх. (Тестиrovани)	1		14 05	15 05	
33.	Сатуев Хь.Д. «Нашхахь» поэмин а, Умхаев Хь.С. «Нашха» стихотворенин а исбаьхьаллин башхаллаш	1		21 05	22 05	http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
	Кхечу къаьмнийн литература (1 с.)	1		28 05	28 05	ps95.ru/dikdosham/
34.	Ладо Авалианин кхолларалла. «Хьаькхна буц» дийцар	1		29 05	29 05	ps95.ru/dikdosham/
	ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ	34				

9 класс(33 с.) 2024-2025 дешаран шо.

Роталла	Урокан тема	Сахътийн барам			Терахъ	Билгала 9 А
		Сахът	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Халкъан барта кхолларалла (5с.)						
1.	Нохчийн халкъан барта кхолларалла а, цуьнан жанраш а.	1	0	0		2 09
2.	Турпалаллин иллеш. «Теркаца хъала-охъа вехаш хиллачу Эла Мусостан, Адин Сурхон илли»	1	0	0		9 09
3.	«Аьккхийн Жанхотан илли», «Таркхойн кIентан, Жерочун кIентан, Жумин Акхтулин илли»	1	0	0		16 09
4.	Туйранаш, шира дийцарш, аларш. Кицанаш, хIетал-металш. Назма/Динан поэзин жанр. Туйранаш «ЧингIаз», «Алхаст а, Маьлха-Аьзни а».	1	0	0		23 09
5.	Кицанаш, хIетал-металш. Назма/Динан поэзин жанр (жанрашка хъажар)	1	0	0		30 09
Нохчийн йаздархойн говзарш (24 с. + 4 с.)						
6.	И. Дудаевн, М. Сальмурзаевн кхолларалла	1	0	0		14 10
7.	И. Нажаевн, Ш. Айсхановн кхолларалла. «Мало-хало» (дийцар) Хьанал къахъегар кхиор а, Iер-дахаран ойла йар	1	0	0		21 10
8.	Сочинени : Безам	1	0	0		28 10
9.	С Бадиев Бешто повесть.	1	0	1		11 11
10.	С. Бадиев. «Бешто» (повесть) Литературин теори: повестан жанр.	1	0	0		25 11
11.	И. Мамакаев. «Дерриг а тIамна», «Даймехкан тIом болчохъ» «И йоблхуш йац», «КIиллочунна» стихотворенеш.	1	0	0		2 12
12.	М. Сулаев. «ГIовтта», «Малх тоьлур бу» стихотворенеш	1	0	0		9 12

13.	Х. Эдилов. «Суърте», «Кавказан аьрзу», «Темало – хьуна» стихотворенеш	1	0	0		16 12
14	Классал арахьара дешар : «Цхьа де»Амаев В.-Хь.Гадаев М. «Даймехкан лобмашка», «ДоттагIашка» стихотворенеш	1	0	0		23 12
15.	Г. Мамакаев. «Кавказан латта», «ЙоIе», «Даге», «Сайн кIанте» стихотворенеш	1	0	0		10 01
16.	Г. Мамакаевн поэма. «Нохчийн лаьмнашкахь».Поэма йешар а, йийцаре йар а	1	0	0		13 01
17.	Г. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахь». Персонажийн синцIеналла	1	0	0		20 01
18.	Г. Мамакаевн поэма «Нохчийн лаьмнашкахь». Поэмехь лирически а, трагически а дерг	1	0	0		27 01
19.	Тестировани	1	1	0		3 02
20.	М. Сулаев. «Сай», «Сох муха эр ду адам», «ДоIа» стихотворенеш.	1	0	0		10 02
21.	М. Сулаев. «Лаьмнаша ца дицдо» (кортош). Дена а, добзална а йукьара йукьаметтигаш	1	0	0		28 02
22.	М. Сулаев. «Лаьмнаша ца дицдо» Тавсолтин кхолламан трагизм	1	0	0		3 03
23.	М. Сулаевн роман «Лаьмнаша ца дицдо» романехь кегийрхойн васташ. Литературин теори: романа жанр	1	0	0		10 03
24	Сочинени : Ларам».	1	0	1		17 03
25.	Г.-Хь. Хамидовн кхолларалла. «Лийрбоцурш» стихашкахь драма. Советски салтийн турпалалла а, доьналла а	1	0	0		24 03
26.	Г.-Хь. Хамидов. «Лийрбоцурш» Драмин васташ кхолларан гIирсаш	1	0	0		31 03

27.	Г.-Хь. Хамидов. «Лийрбоцурш» Драмехъ мостагІчун амат	1	0	1		14 04
28	С. Гацаев. «Буйса хаза, буйса тийна», «Блаьсте кхечи», «ХІай, йоІ, делхьа, собар де»	1	0	0		2104
29.	Р. Супаев. «Вайнехан халкъан иллеш», «Буйса йу бетгасе»(стихотворенеш)	1	0	0		28 04
30.	Х. Талхадов. «Шийла дарц цевзинчоь»,«Сан ненан маттахъ ас йазйо» (стихотворенеш)	1	0	0		12 05
31	Шеран талламан болх Тест	1	0	0		19 05
32	Гайтукаев Б Зама.	1	1	0		23 05
Кхечу къаьмнийн литература (1 с.)						
33.	М.Ю. Лермонтов. «Валерик» (кийсак)	1	0	0		26 05
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		33	2	2		

Хьехаран-методикин латтор Хьехаран-методикин гIо-Іамат

Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Іамат. – Сольжа-ГIала, 2019.

Ахмадов М.М., Алиева З.Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Сольжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Сольжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Сольжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Сольжа-ГIала, - 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Сольжа-ГIала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

Илманан литература

Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 2010. – 315 с.

Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, 1989. – 223 с.

Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, 1981. – 303 с.

Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен илли. – Майкоп, 2008. – 230 с.

Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 2010. – 236 с.

Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 2010. – 250 с.

Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – 12-21 с.

Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, 1988. – 66 с.

Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 2012. – 167 с.

Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.

Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, 1999. – 218 с.

Индербаяев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 217 с.

Индербаяев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.

Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.

Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 312 с.

Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. Книжное изд-во, 1973. – 162 с.

Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературах). – Грозный, 1987. – 240 с.

Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 215 с.

Методикин литература

Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 2018.

Арсанукаев А.М. Школехь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.

Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.

Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2018.

Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2017.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. - АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.

Эдилов С.Э. Сочинени йазъян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018. - 159 стр.

Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогеберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.

Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 2016.

Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен илли. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М.,1981. – 215 с.

Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. – Нальчик, 1993. – 192 с.

Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 2017.

Дошамаш, справочникаш

Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 2012.

Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Илманан терминийн лугIат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 2010.

Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.

Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – 128 с.

Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 2010. №1. С. 161-167.

Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

www. desharkho.ru – Чеченская электронная школа.

ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.

www. urok95.ru.

Йуххедиллар

Урокашна арахьарчу мероприятийин рекомендади йина ларам

«Ненан (нохчийн) маттахь литературин йешаран» предметан чулацаман хьесап а деш, урокашна арахьарчу гІуллакхаллина лерина сахьташ билгалдоху дешаран вовшахтохараллица. Карарчу программо тидаме оьцу дешархойн урокашна арахьара гІуллакхалла. «Ненан меттан (нохчийн) литературин» предметан чулацамца доьзна урокашна арахьара гІуллакхалла кхочушдан лерина йу Нохчийн Республикин йуьхьанцарчу классийн дешархойн амале хьабжжана а, къоман а, этнокультурин а башхаллашка хьабжжана. Урокашна арахьарчу гІуллакхалла хьажийна ду дешархойн культурин-кхоллараллин гІуллакхалла, церан синьобьздангалла кхио а, обьздангаллин нийса харжам бан похІма кхио.

Класс	Мероприятиин формат	Тема	Дешархойн гІуллакхаллин коьртачу кепийн башхалла
5	Конкурс	Туйранийн уггаре тоьллачу йешархочун конкурс.	Говзаран исбаьхьа йешар. Текстан ладогІар. Туйранан иллюстраци. Педехкарш кхочушдар. Йийцаре йар, хетарш дуйцуш дагадовлар.
5	Викторина	Нохчийн халкъан барта кхолларалла.	Викторинехь дакъалацар. Педехкарш кхочушдар. Хаттаршна жьопаш лахар. Хетарш дуйцуш дагадовлар. ЖамІаш дийцаре дар.
5	Горга стол	Нохчийн поэтех лаьцна суна хІун хаьа?	Къамелехь дакъалацар. Хаттаршна жьопаш лахар. Темица догІу хаттарш кечдар. Хетарш дуйцуш дагадовлар. Барта хаам. Йешарна кечам бар.
5	Проектиин гІуллакхалла (Дайшна-наношна а, берашна а дезаде)	Суна дукхайеза киншка.	Барта хаам. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проектиин болх кхочушбарехь материал гулийар а, кечйар а. Проект тІечІагІйар.
6	Къамел	Зама а, литература а цхьаь ду.	Хааме ладогІар. Къамелехь дакъалацар. Стихаш йешар. Хаттаршна жьопаш далар. Темица догІу хаттарш кечдар. Хетарш дуйцуш дагадовлар.

6	Горга стол	Нохчийн мотт гуттар вайца бу.	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жобпаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар. Стихаш йешар
6	Проектийн болх	Исторера литератури чу бевлла турпалхой	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
6	Театральни гайтар	Драмин инсценировани (луь-луьург).	Спектаклехь дакъалацар. Спектале хьажар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Илманан-талламан болх	Халкъан барта кхоллараллин а, нохчийн поэзин а кхоллараллашкахь Даймехкан васт.	Галашонаш а, декхарш а билгалдахар. Материал гулйар. Материалан систематизаци. Болх йазбар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Горга стол	Нана – уггаре йуххерниг а, хьомениг а. Добзалан мехаллаш	Проблемийн хаттарш дийцаре дар. Хаттаршна жобпаш лахар. Стихаш йешар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Мини-проект	Литературехь а, дахарехь а нохчийн ламасташ.	Проектийн болх кхочушбарехь материал гулйар а, кечйар а. Йеллачу темина стихаш, дийцарш дахар. Проект тIечIагIйар.
7	Йешархойн конференци	Нохчийн литературехь беран чохьара дуьне гайтар	Къамелехь дакъалацар. Хаттарш кечдар. Йеллачу темина говзарш йешар. Йешарна кечвалар / кечйалар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
7	Кхоллараллин пхьалгIа	Стихашкахь суна дукха хIума дийцало.	Барта дийцар. Иллюстраци йар. Йеллачу темина стихаш йахар. Кхоллараллин белхашна анализ йар. Кхоллараллин белхийн гуларехь публикацеш кечйар
8	Къамел	Нохчийн къоман классически тIаьхьало.	Киншкашка хьажар. Киншкийн тайпанаш довзар. Киншкин башхаллаш йийцаре йар.
8	Горга стол	Хинцалера нохчийн литература	Темица йогIу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Йеллачу темица догIу цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
8	Литературин журналаш «СтелаIад». «Орга»	Нохчийн периодикин зорба (XX бIешаран йуьхь).	Литературин материалаш кечйар. Хаттарш дийцаре дар. Иллюстраци йар. Журналан лобмар арахецар.

8	Проектин болх	Нохчийн театран истори.	Проектин болх кхочушбарехь материал гулийар а, кечийар а. Хаттаршна жьопаш лахар. Проект тIечIагIйар
8	Виртуальни кхарстар	ДIайеллало историн занавес.	Литературин-историн материал гулийар. Презентацига хьажар. Хаттарш хIиттор. Барта йешар. Дийцаре дар, хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Диспут-къамел	Безамах лаьцна дийца.	Темица йогIу киншкаш йешар. Къамелехь дакъалацар. Барта йешар. Проблемийн хаттар хIоттор. Йеллачу темин цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Киншкин агIонашкахула кхарстар.	ТIеман хенан литература.	Говзарш йешар. Хааме ладогIар. Барта йешар. Чулацамца догIу хаттаршна жьопаш далар. Къамелехь дакъалацар. ТIедехкарш кхочушдар. Къамелехь дакъалацар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар
9	Литературин-музыкинкомпозици	Йаххьашкахь литература.	Темица йогIу материалаш йовзар. Докладаш кечийар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.
9	Проектин болх	Нохчийн литературехь керла дош (жанраш, стиль, хьажам, цхьаболчу авторийн кхолларалла)	Проектин болх кхочушбарехь материал гулийар а, кечийар а. Хаттаршна жьопаш лахар. Проект кхочушийар (альбом)
9	Горга стол	вайзаманан къоначу йаздархойн проза а, поэзи а. Г. Камала «Дуьххьарлера театр»).	Говзарш йешар. Къамелехь дакъалацар. Темица догIу цхьамогIа хаттарш дийцаре дар. Хетарш дуьйцуш дагадовлар.